

Slovenčina v našom živote

**Príručka o spisovnom slovenskom jazyku
pre zamestnancov štátnej správy**

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
Bratislava 30. septembra 2020

Obsah

1. Všetci vieme po slovensky... Načo nám je štátny jazyk?.....	1
2. Zákon o štátnom jazyku.....	3
Zákon o štátnom jazyku v kocke.....	5
3. Kodifikačné príručky a čo v nich možno nájsť.....	8
Ako hľadáme v kodifikačných a normatívnych príručkách.....	13
4. Pravidlá písania a úpravy písomností.....	20
5. Jazyková poradňa Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied.....	25
6. Projekt Slovenský národný korpus.....	27
7. Často používané výrazy (nielen) v úradných textoch a ich kodifikovaná podoba....	29
8. Skloňovanie niektorých problematických podstatných mien.....	49
9. Vykáte správne?.....	51
10. Overovanie štátneho jazyka v rámci výberov a výberových konaní.....	53
Vzorový test zo štátneho jazyka.....	55
Vyhodnotenie vzorového testu zo štátneho jazyka.....	56
11. Užitočné kontakty.....	58

1. Všetci vieme po slovensky... Načo nám je štátny jazyk?

Nadovšetko miluj rodný jazyk, svoju reč.

Je zamat

a je meč.

Nevhodný dotyk nech ju nepokazí.

Miroslav Válek, básnik

(1927– 1991)

Slovenčina je v súčasnosti všestranne rozvinutý moderný jazyk, ktorý plnohodnotne plní svoju funkciu štátneho jazyka. Jeho význam a dôležitosť sú zakotvené aj v Ústave Slovenskej republiky, kde sa v článku 6 odsek 1 uvádza: „Na území Slovenskej republiky je štátnym jazykom slovenský jazyk.“ Štátny, niekedy aj úradný alebo oficiálny jazyk je záväzný vo vymedzených komunikačných situáciách. Treba však zdôrazniť, že ide o jazyk v jeho kodifikovanej podobe, teda slovenský spisovný jazyk. Taktiež je dôležité uviesť, že slovenský jazyk má ako štátny jazyk úplne odlišné a osobitné postavenie oproti všetkým ostatným jazykom, ktoré sa používajú na území našej republiky. Má pred nimi prednosť. To je zakotvené aj v zákone č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (zákon o štátnom jazyku). Podľa uvedeného zákona utvára štát v školskom, vedeckom a informačnom systéme také podmienky, aby si každý občan mohol osvojiť a používať štátny jazyk slovom a písmom. Vďaka tomu, že ovládame jeden dorozumievací prostriedok, že ovládame spoločný oficiálny jazyk, dokážeme zvládať každodenné situácie, vybaviť si veci na úradoch, naučiť sa školské učivo, máme uľahčený prístup na trh práce... Práve ovládanie štátneho jazyka odstraňuje jazykové bariéry medzi občanmi štátu. Bez toho, aby jednotlivci ovládali štátny jazyk, je málo pravdepodobná ich integrácia do širšej spoločnosti a začlenenie do nej ako rovnoprávných členov. Tento model neplatí len na Slovensku a pre Slovensko, ale je tradičným vo vyspelých právnych systémoch v mnohých štátoch sveta, v ktorých žijú príslušníci rôznych národnostných menšín a v ktorých sa starostlivosť o štátny jazyk považuje za prirodzenú povinnosť štátu.

Prostredníctvom štátneho jazyka sa zabezpečuje sociálna integrácia všetkých občanov štátu, efektívny výkon štátnej správy a jednotný informačný tok. Štátny jazyk sa používa ako všeobecne zrozumiteľný dorozumievací prostriedok. Zákon o štátnom jazyku stanovuje postavenie a rozsah používania štátneho jazyka v konkrétnych oblastiach verejného styku:

v úradnom styku v štátnych a verejných inštitúciách, ako aj v orgánoch územnej samosprávy, v školstve, na kultúrnych podujatiach a verejných zhromaždeniach, v mediálnej sfére, v súdnom a správnom konaní, v ozbrojených silách, požiarnych zboroch, v službách, zdravotníctve atď. Zároveň garantuje aj jeho ochranu a starostlivosť oň.

Každý jazyk, aj náš slovenský – štátny jazyk, je vyvíjajúcim sa živým organizmom, o ktorý sa treba starať. Robia to nielen jazykovedci a jazykovedné inštitúcie. Ústredným orgánom štátnej správy v starostlivosti o štátny jazyk je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Toto ministerstvo od roku 2012 každé dva roky vypracúva správu o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky, ktorú predkladá na rokovanie vlády Slovenskej republiky. V nej informuje o úrovni ovládania a používania slovenského spisovného jazyka vo viacerých oblastiach verejného života (štátna a verejná správa, ochrana spotrebiteľa, školstvo, súdnictvo, mediálna sféra, štátne kultúrne inštitúcie atď.), zachytáva trendy v oblasti jazykovej politiky, vyhodnocuje uskutočnené opatrenia na zlepšenie negatívnych javov v oblasti používania štátneho jazyka a na základe aktuálnych problémov a požiadaviek jazykovej praxe navrhuje nové opatrenia a riešenia, ktoré prispejú k zvýšeniu úrovne jazykovej kultúry v Slovenskej republike.

Slovenský jazyk tvorí neoddeliteľnú súčasť našej kultúry a patrí k najvýznamnejším prvkom nášho národného kultúrneho dedičstva. Pri jeho používaní sa neraz zabúda na to, že kultúra je vždy výsledkom cieľavedomého ľudského úsilia o zdokonaľovanie seba a svojho okolia a dosahovanie vyššej duchovnej a hmotnej kvality. Jazyk – obdobne ako iné fenomény s výraznou kultúrnou funkciou v spoločnosti – treba neustále kultivovať, podporovať jeho rozvoj a vedecký výskum, ochraňovať a zachovávať.

Na základe Dohovoru Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) na ochranu kultúrneho dedičstva prijatého 17. októbra 2003 v Paríži s odvolaním sa na čl. 2 ods. 2 písm. a) sa nehmotné kultúrne dedičstvo prejavuje aj v oblasti ústnych tradícií a prejavov vrátane jazyka ako prostriedku nehmotného kultúrneho dedičstva.

2. Zákon o štátnom jazyku

*Dejiny písaného i hovoreného slova sú najbohatšími dejinami na zemeguli vôbec.
A napokon to boli práve národné jazyky, na ktorých tvorbe sa odpradáva bez výnimky
zúčastňovalo celé ľudstvo.*

Margita Figuli, spisovateľka
(1909 – 1995)

Priam symbolicky, v Roku Ľudovíta Štúra 1995, keď sme si pripomínali 180. výročie jeho narodenia, schválila Národná rada Slovenskej republiky zákon o štátnom jazyku. Zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov patrí svojim rozsahom medzi kratšie právne predpisy. Pozostáva z trinástich paragrafov. Avšak jeho mimoriadny význam spočíva v tom, že sa ním zavíšilo úsilie niekoľkých generácií našich predkov o svojbytnosť a dotvorenie slovenskej štátnosti.

Zákon o štátnom jazyku bol v stredu 15. novembra 1995 prijatý vyše dvojtretinovou parlamentnou väčšinou – hlasovalo zaň 108 poslancov. Národná rada Slovenskej republiky sa uzniesla na tomto zákone „vychádzajúc zo skutočností, že slovenský jazyk je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa, najvzácnejšou hodnotou jeho kultúrneho dedičstva a výrazom suverenity Slovenskej republiky i všeobecným dorozumievacím prostriedkom jej občanov, ktorý zabezpečuje ich slobodu a rovnosť v dôstojnosti a právach na území Slovenskej republiky“. Vtedajší prezident republiky Michal Kováč podpísal zákon 28. novembra 1995.

Prvé návrhy na prijatie zákona na ochranu slovenského jazyka sa formulovali už v šesťdesiatych rokoch minulého storočia. Legislatívne vyhlásenie slovenčiny ako štátneho a základného úradného jazyka záväzného vo verejnom živote na Slovensku sa však po augustových udalostiach roku 1968 už nemohlo uskutočniť. A tak sa otázka zákonnej ochrany slovenského jazyka dostala do centra pozornosti až po spoločensko-politických zmenách v roku 1989. V tomto období boli vypracované dva návrhy zákona o slovenskom jazyku. Prvý vznikol na základe iniciatívy Matice slovenskej, druhý predložila na rokovanie parlamentu vláda Slovenskej republiky. Plénum vtedajšej Slovenskej národnej rady schválilo 25. októbra 1990 vládny návrh zákona o úradnom jazyku v Slovenskej republike, ktorý vyšiel v Zbierke zákonov pod číslom 428/1990 Zb. Keďže tento zákon neproklamoval slovenský jazyk ako jediný štátny jazyk na území Slovenskej republiky, ale ako druhý (pomocný) úradný jazyk

pripúšťal češtinu, dostal sa po roku 1992 do nesúladu s Ústavou Slovenskej republiky, ktorá zakotvuje slovenský jazyk ako štátny jazyk.

Prijatím zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky sa naplnil článok 6 odsek 1 Ústavy Slovenskej republiky. Zákon o štátnom jazyku nadobudol účinnosť 1. januára 1996 a súčasne k tomuto dátumu prestal platiť zákon č. 428/1990 Zb. o úradnom jazyku v Slovenskej republike. Spracovateľom a predkladateľom návrhu zákona o štátnom jazyku bolo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, ktoré na základe zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády vykonáva štátnu správu na úseku starostlivosti o štátny jazyk a nesie najvyššiu zodpovednosť za napĺňanie hlavných cieľov jazykovej politiky štátu.

Zákon o štátnom jazyku zabezpečuje používanie slovenského jazyka ako jednotného dorozumievacieho prostriedku vo verejnom styku, zrovnoprávňuje a spája všetkých občanov Slovenskej republiky, zaručuje jednotnú komunikáciu orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy. Utvára sa tak základný predpoklad fungovania všetkých oblastí spoločenského, politického a hospodárskeho života Slovenskej republiky.

Hlavným poslaním zákona o štátnom jazyku je predovšetkým ochrana slovenského jazyka a jazykových práv občanov Slovenskej republiky, ako aj stanovenie vzájomného vzťahu štátneho jazyka a iných jazykov používaných na území Slovenskej republiky vrátane jazykov národnostných menšín. V právnom systéme Slovenskej republiky je vzťah štátneho jazyka a jazykov národnostných menšín zabezpečený tak, aby povinnosť používať štátny jazyk nevylučovala používanie jazykov národnostných menšín tam, kde príslušníci danej národnostnej menšiny žijú v dostatočnom počte. Toto právo na používanie svojho materinského jazyka si môžu jednotlivci, ktorí sú osobami patriacimi k príslušnej národnostnej menšine, uplatniť v súčasnosti v tých obciach, kde ich počet dosahuje aspoň 20 % z celkového počtu obyvateľov obce. V takomto prípade sa menšinový jazyk používa spolu so štátnym jazykom v rozsahu platných právnych predpisov.

Zákon o štátnom jazyku v kocke

Existuje niečo, kde sa všetko neosobne a zákonite zaznamenáva s presnosťou, ktorú jednoducho nemožno oklamať. Jazyk.

Milan Rúfus, básnik

(1928 – 2009)

Viete, čo všetko upravuje zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (zákon o štátnom jazyku)? Tu sú základné informácie o ňom.

Prvý paragraf tohto zákona obsahuje úvodné ustanovenie o postavení slovenského jazyka ako štátneho jazyka Slovenskej republiky, opierajúc sa pritom o Ústavu Slovenskej republiky (čl. 6 ods. 1). Stanovuje sa v ňom základná prednosť štátneho jazyka pred ostatnými jazykmi používanými na území nášho štátu. Zaujímavé je, že zákon o štátnom jazyku neupravuje používanie liturgických jazykov, keďže táto oblasť patrí do pôsobnosti jednotlivých cirkví a náboženských spoločností registrovaných na území Slovenskej republiky. Zákon o štátnom jazyku je základnou právnou normou regulujúcou používanie nielen štátneho jazyka, ale aj iných jazykov vo verejnom styku. Týka sa to aj jazykov národnostných menšín, ktorých používanie sa riadi ustanoveniami zákona o štátnom jazyku, a tam, kde zákon o štátnom jazyku odkazuje na iný osobitný predpis, ktorý podrobnejšie upravuje danú oblasť, riadi sa ich používanie súčasne aj týmto iným predpisom (najčastejšie ide o zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín).

V nadväzujúcich ustanoveniach (§ 2) zákon ukladá povinnosť štátnym orgánom utvárať v školskom, vedeckom a informačnom systéme také podmienky, aby si každý občan našej republiky mohol osvojiť a používať slovenský jazyk slovom a písmom. Štát má povinnosť starať sa o vedecký výskum štátneho jazyka, výskum miestnych a sociálnych nárečí a kodifikáciu štátneho jazyka. Za neprípustné sa považujú akékoľvek zásahy do kodifikovanej podoby štátneho jazyka, ktoré sú v rozpore s jeho zákonitosťami. Kodifikovanú podobu štátneho jazyka vyhlasuje Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky na návrh odborných slovakistických jazykovedných pracovísk.

Tretí paragraf stanovuje používanie štátneho jazyka v úradnom styku, čiže v činnosti štátnych orgánov, orgánov územnej samosprávy, iných orgánov verejnej správy a nimi zriadených právnických osobách, ako aj v právnických osobách zriadených zákonom. Ich

zamestnanci sú povinní ovládať a používať v úradnom styku štátny jazyk. V ňom sa napríklad vydávajú zákony, nariadenia vlády, ostatné všeobecne záväzné právne predpisy vrátane predpisov orgánov územnej samosprávy, rozhodnutia a iné verejné listiny, uskutočňujú sa v ňom rokovania a vedie sa v ňom celá úradná agenda, používa sa vo všetkých oznamoch určených verejnosti, v informačných systémoch atď. Paragraf 3a ustanovuje používanie štátneho jazyka v oblasti geografických názvov.

Používanie štátneho jazyka v školstve je obsiahnuté v § 4. Týka sa výučby štátneho jazyka v základných a stredných školách, ovládania štátneho jazyka pedagogickými pracovníkmi, školskej dokumentácie v školách a školských zariadeniach či učebníc a učebných textov.

Paragrafom 5 sa riadi používanie štátneho jazyka a iných jazykov vo vysielaní rozhlasovej a televíznej programovej služby, pri zverejňovaní oznamov prostredníctvom miestneho rozhlasu alebo iných technických zariadení, pri vydávaní príležitostných kultúrnych tlačovín a používanie jazyka na kultúrnych a výchovno-vzdelávacích podujatiach. Ustanovuje sa tu aj povinnosť pre stavebníka, ktorý inštaluje na území Slovenskej republiky pamätník, pomník alebo pamätnú tabuľu, aby text na nich bol vždy uvedený v štátnom jazyku nevyklúčujúc v prípade potreby aj uplatnenie textu v inom jazyku, pričom takýto inojazyčný text musí byť obsahovo totožný s textom v štátnom jazyku a svojou veľkosťou nesmie presahovať text v štátnom jazyku.

Pravidlá používania štátneho jazyka v ozbrojených silách, ozbrojených zboroch a hasičských zboroch sú stanovené v § 6.

Paragrafom 7 zákona o štátnom jazyku a ďalšími osobitnými právnymi predpismi, na ktoré sa v tomto ustanovení odkazuje, sa riadi používanie štátneho jazyka v súdnom konaní, správnom konaní a v konaní pred orgánmi činnými v trestnom konaní.

Paragraf 8 upravuje používanie štátneho jazyka v ostatných oblastiach verejného styku, ktorými sú napríklad ochrana spotrebiteľa, agenda zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnych služieb, technické normy, verejne prístupné nápisy, reklamy a informácie určené na informovanie verejnosti atď.

Paragraf 9 obsahuje ustanovenia týkajúce sa výkonu dohľadu nad dodržiavaním zákona o štátnom jazyku a možnosti uloženia pokuty za jeho porušovanie (§ 9a).

Na základe paragrafu 10 predkladá Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky každé dva roky (počnúc rokom 2012) na rokovanie vlády Slovenskej republiky správu o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. Pri jej vypracúvaní spolupracuje

s vedecko-výskumnými, vzdelávacími a kultúrnymi inštitúciami, ako aj orgánmi verejnej správy a inými orgánmi vykonávajúcimi dohľad nad používaním štátneho jazyka.

Ďalšie paragrafy zákona o štátnom jazyku obsahujú spoločné, prechodné a zrušovacie ustanovenia a dátum nadobudnutia účinnosti zákona.

Viete, že?

Odborníci varujú, že viac ako polovici zo 6 000 jazykov, ktorými sa hovorí vo svete a ktoré sú nositeľmi kolektívnej pamäti a nemateriálneho kultúrneho dedičstva, hrozí zánik.

Približne 96 percentami jazykov sveta hovoria len 4 percentá svetového obyvateľstva. Z toho vidno, aké veľké množstvo ľudí hovorí takzvanými veľkými, najpoužívanejšími jazykmi, ku ktorým patrí čínština, španielčina, angličtina, hindčina, arabčina, bengálčina, portugalčina, ruština, japončina a francúzština.

Len necelá štvrtina jazykov existujúcich na tejto planéte sa používa v školách. Každé dva týždne zanikne jeden jazyk a približne 80 percent afrických jazykov vôbec nemá písomnú podobu. Už aj v súčasnosti je množstvo takých jazykov, na ktoré sa ledva pamätáme, alebo ktoré sa iba vyučujú, ale nikto nimi nehovorí. Tieto jazyky nazývame mŕtvymi. Takými sú napríklad starogréčtina alebo latinčina.

3. Kodifikačné príručky a čo v nich možno nájsť

Na počiatku bolo slovo. A to slovo bolo u Štúra.

*Naše národné dejiny nie sú dejinami
veľkých historických pohybov, vojenských
sociálnych a politických zmien;
sú v prvom rade dejinami písaného slova.*

Vladimír Mináč, spisovateľ, novinár a esejista

(1922 – 1996)

„Doporučujeme prečítať si niekoľko krát tento text za účelom získania informácií ohľadom používania spisovnej slovenčiny.“ Zdá sa vám na tejto vete niečo iné, zvláštne? Akým spôsobom by ste ju vy sami vylepšili? V tejto vete je niekoľko chýb. Ide o nedostatky, ktoré sú v rozpore s platnými pravidlami slovenského spisovného jazyka. Napriek tomu, že dôkladné ovládanie spisovnej slovenčiny by malo patriť do výbavy každého vzdelaného človeka, stretávame sa takmer denne s prípadmi, keď vo verejnom živote dochádza k hrubému porušovaniu kodifikácie. A to neraz bez povšimnutia. Nedostatky v používaní jazyka sa vyskytujú najmä v ústnych a písomných novinárskych príspevkoch a v ústnej prezentácii moderátorov a redaktorov, v úradnej korešpondencii štátnej a verejnej správy a ďalších subjektov, v oficiálnych vyjadreniach predstaviteľov štátu, ako aj hospodárskeho a spoločenského života, vo vystúpeniach hercov, v rozhovoroch so športovcami, s vedcami, umelcami. Stretávame sa s nimi však aj denne na pracovisku, pri bežnej komunikácii, ktorá nie je súkromná. Dobrovoľné a vedomé prekračovanie spisovnej formy jazyka je prípustné len v súkromnom neformálnom styku a v neformálnej komunikácii na pracovisku. Ovládanie a používanie kodifikovanej podoby jazyka u ľudí prezentujúcich sa v médiách, na verejnosti, prípadne zastupujúcich konkrétnu vedeckú alebo športovú komunitu, by však malo byť samozrejmou. Pretože či chcú, alebo nie, sú pre ostatných ľudí jazykovým vzorom a nevhodné používanie jazyka sa takto šíri medzi ľuďmi omnoho rýchlejšie.

Slovenský jazyk je komplexný systém obsahujúci rôzne jazykové, spisovné i nárečové registre a v medziľudskej komunikácii sa uskutočňuje vo viacerých podobách. Okrem spisovnej (oficiálnej) formy slovenského jazyka existuje aj podoba neoficiálna, subštandardná, ktorá sa využíva predovšetkým vo sfére súkromného styku. Spisovný jazyk

je jednou z foriem slovenského jazyka. Patrí k neodmysliteľným znakom národa a zároveň plní dôležité spoločenské funkcie.

Spisovný slovenský jazyk je nielen štátnym, ale aj úradným a vyučovaním jazykom Slovenskej republiky. Jeho kodifikovaná podoba zabezpečuje jednotnosť národného jazyka a vysoký stupeň normovanosti v písanej i ústnej podobe, nezávisle od toho, v akej sfére alebo časti krajiny sa používa. Ide o spoločný celonárodný jazyk používaný vo verejnom styku nielen na celom území Slovenskej republiky, ale aj v medzinárodnom kontexte, keďže kodifikovanú podobu považujeme za najdôležitejšiu, reprezentatívnu a hierarchicky najvyššiu formu slovenského jazyka. Jednotná podoba štátneho jazyka záväzná pre celú spoločnosť je prirodzeným a nevyhnutným krokom k dosiahnutiu používania jeho unifikovanej podoby v zákonom vymedzených oblastiach používania. Znamená to, že aj v používaní spisovného jazyka platia určité záväzné pravidlá.

Uzákonnovanie jazykových noriem sa nazýva kodifikácia. O kodifikáciu spisovnej slovenčiny sa pokúšalo, žiaľ, neúspešne niekoľko významných osobností našich dejín, napríklad autor prvého slovenského románu Jozef Ignác Bajza. K najvýznamnejším z nich patria Anton Bernolák, Ľudovít Štúr a Martin Hattala.

Už niekoľkokrát sme v texte použili slovo kodifikácia. Čo to však je a čo presne pod týmto pojmom rozumieme? **Pojem kodifikácia (reglementácia, predpis, zjednocovanie) zahŕňa súbor pravidiel, ktoré sú obsiahnuté v kodifikačných príručkách. V nich sú zahrnuté všeobecne platné a všeobecne záväzné normy slovenského spisovného jazyka.** Jazykové normy predstavujú súhrn zákonitostí a prostriedkov vlastných spisovnému jazyku, ktoré sú prijímané jazykovým spoločenstvom v istom období ako záväzné. Podľa týchto pravidiel sa určujú rody podstatných mien, ich skloňovanie, časovanie slovík, používanie predložiek a spojok, písanie čiarok, výslovnosť mäkkých a tvrdých hlások, melódia a intonácia vety atď. Kodifikovanú podobu štátneho jazyka schvaľuje a zverejňuje kodifikácie Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, ktoré je ústredným orgánom štátnej správy na úseku starostlivosti o štátny jazyk. Súčasná kodifikácia bola vyhlásená 13. júna 2014 a uvádza aktuálne vydania štyroch základných kodifikačných príručiek. Opierajú sa o vedecko-výskumnú prácu popredných slovenských jazykovedcov z jednotlivých odborných slovakistických pracovísk. Príručky sú obsahovo diferencované a platia pre jednotlivé oblasti používania spisovnej slovenčiny.

Výber kodifikačných príručiek nie je náhodný. Cieľom tohto reprezentatívneho výberu je pokryť všetky oblasti jazyka. Zvukovej stránke jazyka – reči (fonetike a fonológii) a správnej výslovnosti sa venujú Pravidlá slovenskej výslovnosti.

Gramatikou – pravopisom sa zaoberajú Pravidlá slovenského pravopisu. Tie sú zároveň doplnené o prehľad časovania a skloňovania a pravidlo o rytmickej krátení. Súčasťou pravidiel pravopisu je aj pravopisný slovník so základnými gramatickými údajmi. Oblasť tvaroslovia, teda ohýbanie slovných druhov, je obsiahnuté v Morfológii slovenského jazyka. Slovnú zásobu slovenčiny obsahuje Krátky slovník slovenského jazyka.

Pravidlá slovenského pravopisu vydala Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, v roku 2013 (4. vydanie). Publikácia má 592 strán a jej súčasťou je aj rozsiahly pravopisný a gramatický slovník obsahujúci vyše 70 000 slov. Hlavnou úlohou pravidiel je prezentácia slovenskej pravopisnej sústavy. Popri uvedení pravopisných pravidiel, podľa ktorých sa má postupovať pri tvorbe písaných jazykových prejavov, poskytujú prehľad skloňovania a časovania, prehľad pravidiel o rytmickej krátení a výnimiek z neho, ako aj pravopisný slovník so základnými gramatickými údajmi. Zároveň uvádzajú pri zavedení každého pravidla množstvo konkrétnych príkladov realizácie. Pravidlá slovenského pravopisu uvádzajú v slovníkovej časti len spisovné slová.

Krátky slovník slovenského jazyka vydala Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, v roku 2003 (4. vydanie). Publikácia má 985 strán a obsahuje najdôležitejšie údaje o význame približne 60 000 zachytených slov. Na základe veľkého množstva príkladov sprostredkúva všetky významy konkrétneho slova, jeho základné gramatické charakteristiky, ako aj funkčné zaradenie slova. Zároveň slovník odráža zmeny v slovnej zásobe spisovnej slovenčiny. Na vývine slovnej zásoby je možné následne pozorovať zmeny v spoločenskom, politickom a ekonomickom živote Slovákov po roku 1989. Kľúčové slová zachytené v Krátkom slovníku slovenského jazyka patria do jadra slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Popri spisovných slovách sa príručka venuje aj nespisovným výrazom, ktoré primerane hodnotí. Nespisovné jazykové prostriedky sú uvedené obyčajným (čiže nie tučným) typom písma a na ich farebné odlíšenie sa používa fialová farba. Nespisovnosť sa pri nich vyjadruje týmito kvalifikátormi: **nár.** (nárečové), **slang.** (slangové) a **subšt.** (subštandardné). Pri niektorých výrazoch je za nimi (po čiárke) uvedená skratka **správ.** (správne), za ktorou nasleduje spisovný ekvivalent príslušného výrazu. V súčasnosti sa pripravuje 5. vydanie tejto kodifikačnej príručky.

Autorom **Pravidiel slovenskej výslovnosti** je významný slovenský jazykovedec Ábel Kráľ. Príručku vydala Matica slovenská v roku 2009 (2. vydanie) a má 423 strán. Jej obsah sa dá rozdeliť tematicky na tri časti. Po všeobecnej časti, v ktorej sa detailne venuje nielen pojmu *ortoepia* (náuka o spisovnej výslovnosti), ale aj predmetu skúmania tohto vedného

odboru, nasleduje systémové vymedzenie pravidiel správnej slovenskej výslovnosti. Poslednú časť tvorí výslovnostný slovník.

Morfológia slovenského jazyka vydaná v roku 1966 predstavuje najstaršie a zároveň najrozsiahlejšie dielo spomedzi všetkých kodifikačných príručiek. Je to 894-stranová publikácia vydavateľstva Veda Slovenskej akadémie vied, ktorá zobrazuje všetky morfológické (tvarové) prostriedky súčasného spisovného jazyka. Zároveň sa snaží vystihnúť štruktúru slov a podať podrobný prehľad morfológických prostriedkov súčasného spisovného jazyka. Príručka jazyk nevníma staticky, ale usiluje sa zohľadniť aj vývinové tendencie súčasnej spisovnej slovenčiny, ktoré sú výsledkom kontaktu nášho jazyka s inými jazykmi.

Predstavené kodifikačné príručky nie sú len nepotrebnými knihami, ktoré si človek kúpi, založí do knižnice a nikdy neotvorí. Sú veľmi jednoduchým a funkčným nástrojom pripraveným zodpovedať naše jazykové otázky, ktoré vznikajú pri písaní listov, mejlov, úradnej a súkromnej korešpondencie či pri prezentácii rečových prejavov. Je vhodné zadovážiť si a mať k dispozícii uvedené kodifikačné príručky na každodenné bežné používanie, keďže práca s nimi môže správne používanie jazyka výrazne uľahčiť. S ich pomocou dokážete nájsť odpovede na mnohé gramatické problémy.

Príručky neexistujú výlučne v tlačenej podobe. Vydavatelia reflektujú súčasný trend digitalizácie a kodifikačné príručky sprístupňujú napríklad na webovom sídle Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied <http://slovník.juls.savba.sk/>. Práca s nimi je jednoduchá a rýchla. Budeme sa jej venovať v nasledujúcej časti. V uvedených online príručkách sa popri kodifikovanej podobe jazyka zobrazujú aj výsledky z mnohých iných normatívnych príručiek, ktoré napriek svojmu nekodifikačnému charakteru poskytujú veľké množstvo cenných a použiteľných informácií. Ide napríklad o **Slovník slovenského jazyka z rokov 1959 – 1968**, **Historický slovník slovenského jazyka** či **Slovník cudzích slov**. Tieto publikácie však nie sú kodifikačnými príručkami, preto sa pri overovaní jazykovej správnosti treba opierať o súčasné platné normatívne príručky – Pravidlá slovenského pravopisu a Krátky slovník slovenského jazyka.

Zároveň vám odporúčame sledovať webové sídlo ministerstva kultúry <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk/>, kde nájdete informácie o kodifikačných príručkách, prístup k nim, ale aj viaceré metodické materiály a usmernenia (nevhodné slová v legislatívnych textoch, najčastejšie jazykové nedostatky v úradných dokumentoch, písanie veľkých písmen, oficiálne názvy štátov, pomenúvanie ulíc a verejných

priestranstiev, používanie koncovky *-ová* v ženských priezviskách) a taktiež jazykové okienko.

Viete, že?

*Bernolákova a Štúrova kodifikácia boli založené na princípe „piš ako počuješ“, čiže napríklad všade sa písalo mäkké *i* a mäkkosť sa všade označovala mäkčeňom. Až hodžovsko-hattalovská úprava v roku 1851 zaviedla písanie mäkkého *i* a tvrdého *y* a používanie etymologicko-historického pravopisu. To znamená, že pôvodom cudzie slová píšeme s mäkkým *i* a tvrdým *y* podľa toho, z akého slova sa vyvinuli. Preto napríklad slovo skriňa píšeme s mäkkým *i*. Slovo totiž vzniklo z latinského slova *skrinium* a nie odvodením zo slovenského slovesa *skryť*.*

Ako hľadáme v kodifikačných a normatívnych príručkách

Jazyk nebol nijakému národu daný ani nadradenou mocou, ani vo forme vyčerpávajúceho súhrnu jazykových prejavov a gramatických zásad pred jeho praktickým používaním. Národy si sami pod tlakom meniacej sa životnej reality postupne utvárali, zdokonaľovali a dvíhali čoraz vyšší stupeň im vlastný jazykový prejav. Ide teda o nepretržitý, živý vývinový proces, jednotaj smerujúci k dokonalejšej kryštalizácii.

Margita Figuli, spisovateľka

(1909 – 1995)

V predchádzajúcej časti sme sa zoznámili so štyrmi kodifikačnými príručkami, zachytávajúcimi aktuálnu spisovnú podobu slovenského jazyka. Sú to: **Pravidlá slovenského pravopisu**, **Krátky slovník slovenského jazyka**, **Pravidlá slovenskej výslovnosti** a **Morfológia slovenského jazyka**. Ich počet nie je výsledkom náhody. Každá z príručiek je iná, ťažisková téma každej z nich je odlišná a ich obsah sa vzťahuje vždy na inú oblasť používania jazyka. Zatiaľ čo Pravidlá slovenskej výslovnosti sa venujú pravidlám slovenskej ortoepie, Morfológia slovenského jazyka skúma a popisuje vnútornú štruktúru slov, Krátky slovník slovenského jazyka sa venuje ilustrácii významov slov a Pravidlá slovenského pravopisu ponúkajú prehľad základných pravidiel fungovania jazyka.

Kodifikačné príručky nie sú len nepoužiteľnými publikáciami, ktoré človek otvorí raz za veľmi dlhý čas. Sú funkčnými a jednoduchými prostriedkami na získavanie informácií, ktoré nám môžu pomôcť vždy, keď ich budeme potrebovať. Používanie týchto publikácií nám môže výrazne pomôcť pri každodennej práci s jazykom, pri tvorbe textu a rečových prejavov a pri riešení rôznych gramatických problémov, ako sú napríklad prípony (-ar, -ár), písanie pôvodom cudzích slov alebo stupňovanie prídavných mien. Teoretická báza príručiek nám odpovie na všetky teoretické otázky týkajúce sa jazyka, ich praktická časť – slovníková zas obsahuje konkrétne príklady (významy a tvary) jednotlivých hľadaných slov. Tvorba textov sprevádza našu prácu takmer dennodenne, keď pripravujeme rôzne úradné listy, zápisnice, stanoviská, oznamy alebo iné podklady, ale aj koncipujeme mejly.

Dobrou správou je, že ak nemáte poruke knižné vydanie príručiek, výborným pomocníkom je aj ich elektronická verzia sprístupnená na [webovom sídle](http://webovom_sidle) Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied <http://slovník.juls.savba.sk/>. Práca s nimi je veľmi jednoduchá. Pomáhajú nám rýchlo vyriešiť jazykové otázky a zorientovať sa

v problematike. Po niekoľkých kliknutiach nájdeme všetky potrebné odpovede a informácie na jednom mieste. Výsledky vyhľadávania v elektronických slovníkoch a príručkách poskytujú používateľom ucelený súbor jazykových prostriedkov, z ktorých si kompetentný používateľ jazyka vyberie správny tvar. Príručky zároveň ponúkajú aj prehľad ne-/spisovných variantov, ktoré sú dostatočne zvýraznené a hodnotené tak, aby používateľ jazyka vedel, ktoré slovo (výraz) je spisovné a ktoré nie.

Praktické vyhľadávanie

Podme si vysvetliť používanie slovníkov na konkrétnom príklade. Po zadaní stránky <http://slovník.juls.savba.sk/> do webového prehliadača sa nám rozbali stránka s malým okienkom v ľavom hornom rohu, do ktorého vždy vpisujeme hľadané výrazy. Používateľ si zároveň pod prehliadačom môže vybrať, v ktorých príručkách chce konkrétne slovo hľadať. Jednoduchým zakliknutím si určí vlastný výber zvolených príručiek. Považujeme za dôležité pripomenúť, že podstatné mená pri vyhľadávaní uvádzame v nominatíve (1. páde) jednotného čísla, pri prídavných menách ich prvý stupeň a slovesá v neurčitku (infinitíve), to znamená s príponou -ť (napríklad pracovať). Ak ich uvedieme v určitom konkrétnom tvare, napríklad v minulom čase, druhej osobe množného čísla (pracovali), vyhľadávanie bude, žiaľ, neúspešné. Pri vyhľadávaní výrazov sa vo výsledkoch zobrazia popri kodifikačných príručkách aj iné normatívne príručky, napríklad Synonymický slovník slovenského jazyka. Údaje z nich sú informatívneho charakteru a smerodajnými sú výsledky z kodifikačných príručiek (predovšetkým z Pravidiel slovenského pravopisu a Krátkeho slovníka slovenského jazyka).

Do vyhľadávacieho okna zadáme napríklad slovo *matka*. Následne sa nám zobrazí charakteristika tohto slova v rôznych príručkách.

Krátky slovník slovenského jazyka o kľúčovom slove *matka* uvádza: Ide o podstatné meno ženského rodu, ktorého tvary v nominatíve a v genitíve množného čísla sú *matky* a *matiek*. Upozorňuje na päť významov tohto slova označených arabskými číslicami s krátkou charakteristikou, ktorá je doplnená vhodnými príkladmi zobrazenými vždy modrou farbou. Pokiaľ ide o slovo hovorové, knižné, nespisovné alebo expresívne či slangové, prípadne vhodné len na použitie v iných štýloch než je oficiálny administratívny (úradný štýl), tento významový odtienok je zapísaný vždy **zelenou farbou** pred konkrétnym príkladom.

matka -y -tielk ž.

1. žena vo vzťahu k svojmu dieťaťu; rodička: *nmohodetná, nastávajúca m., láskavá, starostlivá m.; stat' sa m-ou;*

starostlivosť o m-u a dieťa;

stará m. vo vzťahu k vnúčaťu;

slobodná m. bez zákonitého manžela;

pren. kniž. duchovná m.;

náb. Božia M., M. Božia Bohorodička

2. zvieracia samica majúca mladé;

včel. včelia kráľovná

3. niekto al. niečo, ku komu al. čomu má človek vzťah ako dieťa k matke: *m. zem, m. príroda;*

expr. M. nebeská, božská! (citové zvolanie, vzývanie Panny Márie)

4. *hovor.* matica (význ. 1)

5. *hovor.* maternica

● *nemému (dieťaťu) ani vlastná m. nerozumie;*

aká m., taká Katka;

matkový prid. k 4, 5

Pravidlá slovenského pravopisu podobne ako Krátky slovník slovenského jazyka uvádzajú tvar podstatného mena *matka* v ženskom rode a v nominatíve a genitíve plurálu (v 1. a 2. páde množného čísla), tvar prídavného mena *matkový* a podstatné meno ženského rodu *matička* odvodené od slova *matka*, ktoré je vhodné použiť napríklad v literárnych beletristických textoch (*matička zem*). Za týmto heslom opäť nasleduje jeho tvar v nominatíve (1. páde) a v genitíve (2. páde) množného čísla.

Pravidlá slovenského pravopisu z r. 2013 – kodifikačná príručka.

matka -y -tielk ž.: **matkový**; **matička** -y -čiek ž.

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N, ktorý však nie je kodifikačnou, ale normatívnou príručkou, uvádza kľúčové slovo *matka* v mnohých významoch a kontextoch. Vyhľadávanie v elektronickej podobe je podobné ako v uvedených príručkách. popísané príručky. Početné príklady sú zobrazené **modrou farbou**, **zelenou farbou** je uvedený kontext, v ktorom je dané slovo vhodné použiť (napríklad ako slangové slovo vo finančnej sfére – skratka **fin. slang.** *matka* – kapitálová spoločnosť).

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N z r. 2006, 2011, 2015.

matka¹ -ky **matiek** ž 1. ► žena vo vzťahu k svojmu dieťaťu, rodička: *láskavá, starostlivá m.; milovaná, obetavá m.; biologická m.* vlastná: *nevlastná m.* ktorá nie je s dieťaťom v pokrvnom príbuzenstve, *op. vlastná: adoptívna m.* ktorá prijala na základe rozhodnutia súdu cudzie dieťa za vlastné; *náhradná m.* ktorá vynosí cudzie dieťa; *slobodná, osamelá m.* vychovávajúca dieťa bez manžela al. partnera; *m. živiteľka* ktorá sama zabezpečuje životné potreby rodiny. / 1 *fráz.; nastávajúca, budúca m.; dojčiacia m.; nmohodetné matky; zamestnaná m.; starostlivosť o matku a dieťa; poradňa pre matky a deti; stat' sa matkou; Medzi stromami sa prechádzali mladé matky s kočičkami a prihovárali sa svojim ratolestiam.* [M] *zelenka; Je v puberte, keď sa matkám, i najstarostlivejším, chlapci ťažko vychovávajú.* [1] *Božička* □ *náb. Božia Matka, Matka Božia* Bohorodička, *matka* Ježiša Krista, Panna Mária □ *Deň matiek* sviatok matiek pripadajúci na druhú májovú nedeľu v roku; *birmovná matka* (v rímskokatolíckej cirkvi) žena sprevádzajúca birmovanca pri birmovaní; *krstná matka* žena, ktorá pri krste dieťaťa preberá povinnosť starať sa spolu s rodičmi o jeho kresťanskú výchovu; *stará matka* matka otca al. matky dieťaťa vo vzťahu k vnúčaťu; *prastará matka* matka starého otca al. starej mamy vo vzťahu k pravnúčaťu; *svadobná matka* matka ženicha al. nevesty vo svadobný deň; *pani matka* (v *matrosom*) úctivé oslovenie matky vo vyšších spoločenských kruhoch

2. / *cirk.* ► žena starajúca sa o niekoho al. múdro, zodpovedne riadiaca niečo: *duchovná m.; m. predstavená* predstavená kláštora al. opátstva

3. *zool.* ► plodná samička sociálne žijúcich druhov hmyzu tvoriacich malé až obrovské spoločenstvá (kolónie): *včelia m.* kráľovná; *samičky matky mravca obyčajného*

□ *fráz. expr. krkavčia matka* matka, ktorá sa nestará o svoje deti, prip. im aj ubližuje; *Matka nebeská/sedembolestná!* al. *Matka Božia Kristova!* a) povzdych v trápení, v bolesti b) výraz údivu, prekvapenia: *matka Príroda/príroda* príroda ako pôvodkyňa a dárkyňa života; *matka Zem* zemeguľa vo vzťahu k jej obyvateľom, pre ktorých je domovom; *matka živiteľka* a) naša Zem b) vysokoškolská inštitúcia, obýv. univerzita (častejšie v lat. podobe *alma mater*) □ *paem. aká matka, taká Katka* deti obýv. dedia vlastnosti rodičov; *ctí otca svojho i matku svoju* jedno z desiatich Božích prikázání, pravidiel správania (nábožensko-etických prikázav a zákazov), ktoré cirkev žiada od veriacich zachovávať; *opakovanie je matkou múdrosti* opakovanie má veľký význam

▷ *zdrob. / matička*²

matka³ -ky **matiek** ž *hovor.* ► voľná súčasť skrutky s vnútorným závitom určená na naskrutkovanie na súčasť so súhlasným počtom závitov, matica: *závit matky; m. povolila, skrutky prestrečme cez otvor a spojíme dieľky pomocou krídlových matiek*

matka² -ky **matiek** ž *fin. slang.* ► kapitálová obchodná spoločnosť s prevládajúcim podielom na majetku al. hlasovacích právach v dcérskych spoločnostiach, materská spoločnosť: *matka ČSOB chce šetriť; uskutočňovať transfery medzi matkami a dcérami; dotovať matky finančných inštitúcií*

Martina [-t-] -ny -tin ž. (lat.) ► ženské rodné (krstné) meno ▷ *dom. Tina Tyny Tin, Maťa Mate Matí; zdrob. Martinka -ky -niek, Tinka -ky Tmieek, Maťka -ky Matiek*

Pri písaní dlhších textov odporúčame využiť aj **Synonymický slovník slovenského jazyka**, aby nedochádzalo k častému opakovaniu jedného slova/výrazu v celom texte. Táto normatívna príručka poskytuje výber vhodných ekvivalentov hľadaného slova na ich použitie v textoch.

Synonymický slovník slovenčiny z r. 2004.

matka 1. žena vo vzťahu k svojmu dieťaťu • **mať** • **mater** • **mama** • **rodička** (žena, ktorá porodila dieťa): *viacúsobná matka, rodička* • *lypok*: **mamka** • **mamička** • **maminka** • **mamuľka** • **mamulienka** • **mamušenka** • **mamušinka** • **mamuška** • **mamičenka** • **mami** (obyč. v oslovení) • *hovor*: **mati** • **mamina**

2. niečo, k čomu má človek citový vzťah ako k matke • **matička** • *poet. rodiateľka*: *zem, naša matka, matička, rodiateľka*

3. p. matica

matica voľná časť skrutky s vnútorným závitom • *hovor. matka*: *matica, matka spadla dovnútra stroja*

opátka predstavená ženského kláštora • *zastar.*: **abatiša** • **matka predstavená**

starká 1. *hovor.* otcova al. matkina matka • **stará matka** • *lypok. stará mama*: *starká so starým sedia v záhrade; stará matka so starým otcom ešte žijú* • *lypok*: **babka** • **babička** • **baba** • **babenka** • **babinka**: *deti najviac počívajú babku, babičku, babenku* • *subit.*: **óma** • **ómama**

2. p. starena 3. p. manželka

Aj **Slovník slovenského jazyka** z roku 1959 – 1968 ponúka veľký výber príkladov a kontextov/štýlov, v ktorých je konkrétne slovo vhodné použiť. Zároveň obsahuje aj výber frazeologických jednotiek, to znamená, kedy možno predmetné slovo/výraz použiť v prenesenom, zaužívanom význame.

Slovník slovenského jazyka z r. 1959 – 1968.

matka¹. -y, -tiel :

1. žena, ktorá dala dieťaťu život. rodička: *láskavá, starostlivá m.*;

mmohodetná m.;

nevlastná m. macocha;

stará m. otcova al. matkina matka vo vzťahu k vnúčaťu;

čirk. Matka božia o Pannne Márii;

hovor. krkavčia m. ktorá zabila dieťa;

zlá;

hovor. slobodná m. ktorá má dieťa za slobodna;

hovor. budička, nastávajúca m. tehotná žena;

staf sa m-ou otehotnieť;

pren. dieťa slovenskej m-y slovenského pôvodu;

pren. sme synovia jednej m-y o rovnakej národnej príslušnosti. spolupatričnosti;

pren. o osobe al. veci. na ktorej sa prejavujú rozličné znaky materstva (ochrana, plodnosť, starostlivosť): *byť m-ou plesu*;

m. zem, m. príroda;

bás. m. Sláva alegoricky o Slovanstve;

pren. byť niekomu druhou m-ou prejavovať mu veľkú starostlivosť

• *aká m., taká Katka* (porek.) dcéra máva matkine vlastnosti;

opatrnosť je m. múdrosti (prisl.) múdry človek býva opatrný;

pycha býva m-ou svárov (prisl.) pyšný sa s nikým nedohodne;

2. *arch.* staršia žena vôbec (najmä v oslovení): *Pán Boh daj šťastie, pani matka!* (1866.)

3. *včel.* dokonale vyvinutá včelia samička: *m. včel, rojová m.*;

falošná m. trúdnica;

4. *hovor.* maternica;

matkový¹ *príd.* *hovor. m-é vajcia* nanesené v čase od 15. augusta do 8. septembra. najvhodnejšie na odloženie

matka². -y, -tiel : matica (na skrutke);

matkový² *príd.* : *m. závit, m. kaliber*

Ako zaujímavosť uvádzame, že vo výsledkoch vyhľadávania sa zobrazujú aj nálezy kľúčového slova v **slovníku Antona Bernoláka z roku 1825**.

Matka
 Mati, f. indeclin. v. Matka. 1
 matička i. f. dem. materoula 3

Matka_1
 Matka, i, f. mater: die Mutter, Ma
 die ein Kind, oder Kinder gebo
 ren hat, von Menschen, und
 Thieren: anya. Syn. Mat, 1
 Mati, Rošička, vulg. Mama. 3
 Usus. Božá (boh. boží) Mat
 ka, vel Rošička, Deipara, ma
 Mater Dei: Gottesgebährerin, 2
 die Mutter Gottes: Isten An
 nya. Čeladná Matka, Gaz
 dina, materfamilias, Haus
 mutter, tselédés gazda - asz
 szony, boh. čeladní Matka, Go
 sposine, ženka Matka, v. Ma
 terník, Matki Božeg Len, 3

Výbornou pomôckou je aj **paradigma hľadaného slova**. Pojem paradigma v tomto kontext znamená slovo vyskloňované vo všetkých pádoch jednotného a množného čísla. Ak si nie sme istí niektorým tvarom slova v príslušnom páde, rýchlo a pohodlne ho nájdeme v prehľadnej tabuľke, ktorá sa zobrazí po vyhľadani slova. Zároveň sú pri každom páde uvedené konkrétne príklady, z ktorých rýchlo pochopíme vhodné použitie slova v konkrétnom kontexte/štýle.

Paradigmy podstatných mien.			
matka			
ženský rod, jednotné číslo, substantívna paradigma			
1 (jedna) matka	ignorovala a jeho tretí román	Matka	noc (1961) nemal ani výraznejší
2 (bez) matky	Chrisovi, keď sme v Saabe jeho	matky	uháňali do verejnej kúžnice.
3 (k) matke	Vystal som ňou lôžko Gopinej	matke	. Ganeš pochopil a s vážnou tvárou
4 (vidím) matku	na križi! 3. Keď Ježiš uvidel	matku	a vedľa nej stál učeníka, ktorého
6 (o) matke	3 Winstonovi sa prísnilo o	matke	. Zrejme mal, pomyslel si, desať
7 (s) matkou	domácnosti a bola deťom dobrou	matkou	. Jej manžel Tomáš ju prijal takí
ženský rod, množné číslo, substantívna paradigma			
1 (dve) matky	už vo veku dvanásť mesiacov.	Matky	ich krmia až do veku 40 mesiacov
2 (bez) matiek	nížšia podpora rodín a osamelých	matiek	Návrh vedie k horšiemu postaveniu
3 (k) matkám	deti: II. stupeň sa udeľoval	matkám	vychovávajúcim 8 deti: I. stupeň
4 (vidím) matky	V „spolubývaní pre slobodné	matky	“ sa môžu spolubývajúci striedať
6 (o) matkách	nepočula tak krásne rozprávať o	matkách	ako vtedy. V chráme to začalo
7 (s) matkami	Podobne aj štúdia s fínskymi	matkami	, ktoré sa dozvedeli počas ich

Pokiaľ nemáte istotu, ako správne vyslovovať hľadané slovo, výsledky hľadania poskytujú aj **zvukové nahrávky niektorých slov**.

Zvukové nahrávky niektorých slov

▶ 0:00 / 0:00
matka:

Popri kodifikačných a iných normatívnych príručkách je ďalšou dobrou pomôckou pri práci s textom webové sídlo Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktoré sa v časti štátny jazyk <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk/> venuje vybraným problémom, ktoré sa vyskytujú v úradnej korešpondencii. Okrem zverejnenej kodifikovanej podoby jazyka a kodifikačných príručkách na ňom môžete nájsť rôzne iné metodické materiály a usmernenia zamerané napríklad na najčastejšie jazykové nedostatky v úradných dokumentoch, na nevhodné slová v legislatívnych textoch alebo písanie veľkých písmen a oficiálne názvy štátov, pomenúvanie ulíc a verejných priestranstiev či prechýľovanie, teda používanie koncovky *-ová* v ženských priezviskách.

Rekapitulácia – vyhľadávanie v elektronických kodifikačných príručkách:

1. Do vyhľadávacieho okna zadávame **slovesá** v neurčitku (napríklad pracovať, písať, hovoriť). Ak ich napíšeme v akomkoľvek inom tvare (ženský rod, minulý čas...), vyhľadávací program ich nenájde.
2. Do vyhľadávacieho okna zadávame **podstatné mená** v 1. páde (nominatíve) jednotného čísla (napríklad matka, otec, dieťa). Ak ich napíšeme v inom páde, vyhľadávací program ich nenájde.
3. V prípade, že sa pri hľadaní konkrétneho slova zobrazí viacero jazykových príručiek a slovníkov (napríklad Pravidlá slovenského pravopisu, Krátky slovník slovenského jazyka, Synonymický slovník slovenčiny, Slovník slovenského jazyka, Slovník cudzích slov a ďalšie), odporúčame riadiť sa informáciami z platných normatívnych príručiek slovenského jazyka, teda z **Pravidiel slovenského pravopisu a Krátkeho slovníka slovenského jazyka**.

Viete, že?

*Slovník z roku 1825 **Slovár Slowenský Češko-Lat'insko-Ňemecko-Uherský seu Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum auctore Antonio Bernolák Nobili Pannonio Szlaniczensi**, ktorý v modernej slovenčine nazývame Slovník slovenský česko-latinsko-nemecko-maďarský alebo slovník slovenský česko-latinsko-nemecko-maďarský od autora Antona Bernoláka, slanického panónskeho [t. j. slovenského] šľachtica, je viacjazyčným dielom katolíckeho kňaza, národného buditeľa a prvého úspešného kodifikátora spisovej slovenčiny z roku 1787.*

Ide o prvý veľký slovník slovenčiny. Bernolák tvoril slovník v rokoch 1787 – 1808, ale pred smrťou ho už, žiaľ, nestihol dokončiť a vydať. Nakoniec slovník vyšiel približne 12 až 14 rokov po jeho smrti. O to sa zaslúžili Juraj Palkovič a Alexander Rudnay. Dielo bolo vytlačené v univerzitnej tlačiarni v Budapešti.

4. Pravidlá písania a úpravy písomností

Na prvý pohľad to vyzerá ako tajuplný šifrovací kód: STN 01 6910. Ale je to dôležitý dokument: **Slovenská technická norma (STN) 01 6910 Pravidlá písania a úpravy písomností**, ktorú vydal Slovenský ústav technickej normalizácie v apríli 2011. Popri kodifikačných príručkách je ďalšou pomôckou, ktorá vám uľahčí prácu s písomnosťami. Na rozdiel od kodifikačných príručiek, ktoré sa venujú správne písaniu tvarov a slov a správnej výslovnosti, sa STN venuje výlučne formálnej úprave písomností, a teda normalizovanej úprave úradných, interných a osobných listov.

Konkrétne sa venuje jednotným pravidlám písania znamienok, znakov, značiek, skratiek, číslíc a dátumov. Zároveň obsahuje pravidlá úpravy písomností používaných nielen v úradnom a obchodnom, ale aj osobnom tuzemskom styku. Zaoberá sa aj pravidlami úpravy cudzojazyčných úradných a obchodných listov a uvádza praktické vzory. Norma pritom dbá na európsky úzus pri tvorbe písomností a dodržiava citované a súvisiace technické normy. Cieľom STN 01 6910 je zabezpečenie jednoduchšej, ľahšej a zrozumiteľnejšej čitateľnosti textu, prehľadnejšieho spracovania informácií a racionálnejšej práce s textami. Jej text je v súlade s platnými Pravidlami slovenského pravopisu.

V nasledovnom prehľade vám ponúkame zoznam vybraných častí z STN 01 6910, ktoré z hľadiska dlhodobého pozorovania a hodnotenia úrovne písomností úradnej korešpondencie vnímame ako problémové.

Interpunkčné znamienka

- **Rozdeľovacie znamienko** použijeme vždy, keď slovo z jedného riadka presahuje do druhého. Vždy sa píše na konci riadka tesne za prvou časťou rozdeľovaného slova bez medzery. Jednoslabičné slová nerozdeľujeme.

Príklady:

čer- vený	sloven- ský	kuchár- sky	americ- ký	poža- dovaný	mali- nový
--------------	----------------	----------------	---------------	-----------------	---------------

- **Spojovník** píšeme v slovách zložených z dvoch a viacerých častí, ak chceme spojiť slová, ktoré by sa za bežných okolností písali oddelene. Píšeme ho pomocou

rozdeľovacieho znamienka bez medzier. Na rozdiel od pomlčky spojovník je **kratší** a medzi ním a slovami nie sú žiadne medzery.

Príklady:

čierno-biely televízor, maďarsko-slovenský slovník, Bratislava-Lamač, 5-litrový, metodicko-didaktická pomôcka

- Tesne za slovom bez medzery sa píše **bodka, čiarka, bodkočiarka, dvojbodka, otáznik, výkričník**. Za znamienkom je medzera.

Príklad:

Prišla Janka. Mala nový kabát.

- **Pomlčka** je na rozdiel od spojovníka **dlhšia** a píšeme ju s medzerami na oboch stranách. Ak sa vyskytne na konci jedného riadka, na začiatku ďalšieho sa už nepíše. Pomlčka vyjadruje vo vete rozpätie, vsuvku, prípadne nahrádza spojku *a* alebo sa píše ako náhrada za sloveso *je*.

Príklady:

15. – 25. 5. 2009, 2020 – 2030, staroba – choroba, rýchlostná cesta Bratislava – Nitra – Banská Bystrica

- **Úvodzovky** sa uvádzajú na začiatku a na konci doslovných citátov, pričom sa k slovu pripájajú bez medzier. V texte používame slovenské úvodzovky („“) a vyhýbame sa používaniu anglického tvaru úvodzoviek (“”). Názov diela, materiálu alebo aktivity píšeme bez úvodzoviek.

Príklady:

Riaditeľ potom zdôraznil: „Bez nových prístroje nemôže táto prevádzka fungovať.“

„Existuje spôsob, ako zmierniť negatívny vplyv klimatických zmien?“ zaznela otázka z pléna.

Kniha Daniela Heviera Nevyplazuj jazyk na Leva sa dočkala prekladu do češtiny.

Generál, diplomat a politik Milan Rastislav Štefánik sa stal víťazom celonárodnej ankety Najväčší Slovák.

- **Zátvorky** sa k výrazom pripájajú bez medzier. Prednostne sa v textoch používajú okrúhle zátvorky.

Príklad:

Hlavné mestá (Oslo a Kodaň) sa prihlásili do súťaže.

- **Tri bodky** sa používajú v prípade, ak výpoveď ostáva nedokončená a doplnenie záveru je prenechané čitateľovi. Od vety sú oddelené medzerou a za nimi sa už nepíše osobitná bodka. Pri používaní troch bodiek platí pravidlo ako pri ostatných interpunkčných znamienkach, to znamená, že po nich nasleduje medzera.

- **Príklad:**

Nevedel, či má ísť, alebo ostať... Rozhodoval sa na základe skúseností.

- **Lomka (nesprávne vyslovovaná ako lomítko)** sa správne používa v nasledujúcich významoch: oddelenie skupín číslíc bez medzery (rodné číslo 685419/3072), uvedenie variantného výrazu (členovia/členky), vyjadrenie podielu (2/3) a vyjadrenie vzťahu dvoch veličín (60 km/h). Nesprávne sa lomka používa pri písaní skratiek (n/Tisou), pri výpočte bodov (2/ b/) a vo funkcii zátvorky /ďalej MK SR/.

- **Dve medzery** sa píše medzi poštové smerovacie číslo (PSČ) a dodáciu poštu a medzi číselné označenie časti textu a jej názov. V ostatných prípadoch sa používa len jedna medzera.

- Za ustálené **skratky** sa píše bodka a medzera (s. r. o., r. č., napr.).

- **Iniciálové skratky** vytvorené zo začiatkových písmen sa píše veľkými písmenami bez bodiek.

Príklady:

Slovenské národné povstanie – SNP, Medzinárodný deň detí – MDD, Ústredie ľudovej umeleckej výroby – ÚĽUV, Slovenský plynárenský priemysel – SPP

- **Akademické tituly** uvedené pred menom sa píše bez čiarky, tituly uvedené za menom s čiarkou za priezviskom a medzi sebou. V prípade, že osoba má pred menom viac titulov, najneskôr udelené tituly sa uvádzajú ako prvé a najbližšie k menu sa uvedie

prvý získaný titul. Tituly *profesor* a *docent* sa píše s malým začiatočným písmenom, výnimkou je, ak sa takýmto titulom začína veta.

Príklady:

doc. Ing. Ján Krátky, PhD.

PhDr. Lujza Múdra, CSc.

prof. PaedDr. Július Kováč, DrSc.

pplk. JUDr. Andrej Hollý, MBA

Profesor Krčméry uviedol aktuálne informácie o súčasnej epidemiologickej situácii.

Písanie dátumu:

- **číselne – vzostupne (deň, mesiac, rok)** – údaje sa rozdeľujú medzerou, v prípade potreby sa medzera vynechá (napr. v zápisniciach). Rok sa môže písať v skrátenej forme (08. 07. 2014, 08.07.2014, 2. 6. 1995, 2.4.1995, 08.07.14, 2.4.95), **zostupne (rok, mesiac, deň)** používa sa najmä v komunikácii so zahraničím (2016-09-04, 20160904),
- **číselno-slovne** – deň sa píše bez nuly na začiatku a mesiac sa uvádza slovom v druhom páde (7. júla 2017, Bratislava 7. júla 2017).
- **Telefónne čísla** píšeme vo forme 048/98 76 54 32, v prípade nepárneho počtu čísel 02/567 45 23. Číslo mobilnej siete sa oddeľuje medzerou (0901 123 234).
- **Časové údaje** sa vo vetách zapisujú pomocou bodky (Porada je zajtra o 8.00 h., Obedná pauza: 12.00 – 12.30).
- **Číslo v názve okresov a inštitúcií** sa píše vždy rímskou číslicou bez bodky a s medzerou (Okresný súd Košice II).

Písanie adres:

Limit na napísanie adresy na obálke je ohraničený tzv. adresným pásmom. To určuje maximálnu plochu, na ktorej pisateľ môže napísať adresu príjemcu. Adresné pásmo odosielateľa je umiestnené do ľavého horného rohu obálky. Pásmo na napísanie adresy prijímateľa sa umiestňuje do pravého dolného rohu. V liste sa adresa prijímateľa umiestňuje buď doľava alebo doprava. V listoch bez predtlačky sa adresa prijímateľa umiestňuje vľavo od rovnakej zvislice ako text. Ak sa list vkladá do okienkovej obálky, adresa prijímateľa sa píše vpravo. Predtlačený formát určuje písanie adresy pomocou vyznačených orientačných bodov. Adresa musí obsahovať

presné označenie prijímateľa, prijímacieho miesta, poštové smerovacie číslo a názov dodacej pošty. Adresátom zásielky môže byť právnická aj fyzická osoba.

Listy fyzickým osobám (občanom) obsahujú nasledovné údaje: oslovenie, meno a priezvisko, funkciu adresáta, prípadne iný spresňujúci údaj.

Listy právnickým osobám a fyzickým osobám (podnikateľom) obsahujú nasledovné: názov organizácie, ktorý je uvedený v príslušnom registri, právnu formu organizácie, podľa potreby odbor podnikania, organizačnú zložku (odbor, oddelenie), meno, priezvisko a funkciu zamestnanca. Ďalej označenie odovzdávacieho miesta názvom ulice, námestia, prípadne iného priestranstva s orientačným číslom. Nasleduje názov (časti) obce. Odovzdávacím miestom môže byť aj P. O. BOX doplnený číslom.

Poštové smerovacie číslo (PSC) sa píše vždy ako posledné spolu s názvom dodávacej pošty. Umiestňuje sa vľavo, pred názov pošty. Je zložené z trojčíslika a dvojčíslika, ktoré sú oddelené medzerou. Medzi PSC a názvom pošty sa vynechávajú dve medzery voľné. Názov okresu sa neuvádza a názov pošty sa nezvýrazňuje.

Adresy sa vždy píšu veľkým začiatočným písmenom, rovnakým druhom a veľkosťou písma. Používa sa jednoduché riadkovanie a prázdne riadky sa do adresy nevkladajú. Nepoužíva sa podčiarkovanie, tučné a ani riedené písmo. Píše sa čitateľne, latinkou a bez prepisovania. Zakázané je používanie červenej farby, ceruziek, atramentových pier a luminiscenčných farbív. Na konci riadka sa nepíše interpunkčné znamienko (okrem bodky za skratkou).

Príklady:

Vážená pani	Ekonomická univerzita	Okresný úrad Košice III
Mária Múdra	Katedra pedagogiky NHF	odbor vnútornej správy
Kajal 63	prof. Ing. Rudolf Šlosár, PhD.	Ulica svätého Michala 4
925 91 Kajal	Dolnozemska cesta 1	040 22 Košice
	852 35 Bratislava	

Viete, že?

Listy posielané do zahraničia je potrebné upraviť ešte podľa dodatočných pravidiel. V záhlaví listu sa odporúča uviesť názov inštitúcie a jej adresu v jazyku štátu, v ktorom sa nachádza. Adresa na obálke sa vypisuje podľa zvyklostí štátu, do ktorého písomnosť smeruje. Názov dodávacej pošty sa píše veľkými písmenami. Pred PSC je vhodné uviesť medzinárodný kód štátu (napríklad v prípade Nemecka D-10115 BERLIN). Názov štátu sa píše vždy do posledného riadku adresy veľkými písmenami v medzinárodne známom jazyku.

5. Jazyková poradňa Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Poskytovanie jazykovoporadenských služieb má v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied (ďalej len „JÚLŠ SAV“) dlhoročnú tradíciu. **Jazykovú poradňu** zabezpečujú pracovníčky oddelenia jazykovej kultúry a terminológie. Priamy kontakt s verejnosťou bol a je zdrojom množstva podnetov, námetov a aktuálneho materiálu na výskum súčasného jazyka, jazykovej kultúry a odbornej terminológie, neologizácie jazyka, ako aj na spresňovanie platnej normy a kodifikácie. V priebehu času sa však mení forma, spôsob a rozsah poskytovania služieb, ako aj aktivita a záujem verejnosti.

Všeobecne možno konštatovať, že potreba riešiť otázky jazyka s odborníkmi ustavične rastie. Jazyk je dynamický jav, a práve prostredníctvom jazykového poradenstva možno usmerňovať tých používateľov jazyka, ktorým na jazykovej kultúre záleží.

Telefonická jazyková poradňa funguje prakticky v nezmenenej podobe, záujemcom je k dispozícii každý pracovný deň v čase od 9.00 hodiny do 11.00 h na telefónnom čísle 02/54 43 17 61-2. Jej pracovníčky odpovedia každoročne na tisíce otázok. Listová jazyková poradňa však prešla výraznou premenou. Odkedy sa internet stal súčasťou každodenného pracovného i súkromného života a komunikácia prostredníctvom elektronickej pošty je bežným spôsobom získavania informácií, záujem o odpovede týkajúce sa používania jazyka prostredníctvom e-mailov sa enormne zvýšil.

Na túto situáciu ústav reagoval sprístupnením relevantných publikácií na svojej webovej stránke. Zámerom je, aby si záujemca o jazykové rady predtým, ako zatelefonuje alebo napíše do jazykovej poradne, mohol aj sám nájsť odpovede na svoje otázky. Na to slúži predovšetkým **Slovníkový portál JÚLŠ SAV** (slovník.juls.savba.sk), v rámci ktorého sú sprístupnené staršie aj najnovšie lexikografické diela. Prostredníctvom združeného vyhľadávania možno nájsť zadané slovo v jednotlivých slovníkoch, v ktorých je spracované.

S cieľom zmodernizovať a zefektívniť jazykové poradenstvo, ako aj poskytnúť záujemcom ďalší relevantný zdroj informácií, vznikla v roku 2013 v spolupráci s portálom sme.sk, ktorý zabezpečuje technickú podporu, **webová jazyková poradňa**. Ide o elektronickú databázu odpovedí jazykovej poradne, ktorá je verejne dostupná na stránke ústavu (jazykovaporadna.sme.sk). V súčasnosti obsahuje približne 6 500 odpovedí a priebežne sa dopĺňa a aktualizuje.

Používateľ jazyka má teda možnosť vyhľadávania v lexikografických dielach, vo webovej poradni, v **archíve časopisov** vydávaných v ústave (Kultúra slova, Slovenská reč a Jazykovedný časopis) a vo vedeckých a odborných **publikáciách** sprístupnených na stránke ústavu celotextovo (juls.savba.sk/publikacie.html).

Za súčasť poradenskej činnosti možno pokladať aj **rubriky v médiách**, najmä živé odpovede v rozhlasovom či televíznom vysielaní (prístupné aj na internete), keďže záujem o tento spôsob informovania je mimoriadny a ohlas väčšinou veľmi pozitívny. Z toho sa dá usudzovať, že verejnosť otázky jazyka zaujímajú. Platí to aj pre rozličné rozhovory a vyjadrenia, ktoré sú zverejnené aj na internete.

Mozaika záujemcov o jazykovoporadenské služby je mimoriadne pestrá, a to z hľadiska veku, vzdelania, profesie, ako aj dôvodu, prečo radu potrebujú. Práca v jazykovej poradni je náročná, okrem dobrých komunikačných schopností vyžaduje primeranú jazykovú fundovanosť, všeobecný rozhľad a schopnosť prispôbiť odpoveď tak, aby bola pre záujemcov zrozumiteľná.

Do kompetencie jazykovej poradne nepatria korektúry a preklady textov, výklad legislatívnych textov a riešenie právnych sporov, otázky týkajúce sa etymológie slov, riešenie školských úloh a vetný rozbor.

Tematické okruhy otázok, ktoré dostávajú pracovníčky do jazykovej poradne, sú široké a rôznorodé. Používateľov jazyka zaujíma najmä súčasný jazyk, preberanie slov z cudzích jazykov, tvorenie nových slov, slová z bežnej slovnej zásoby, ale aj terminológia rozličných odborov, etymológia slov či nárečia. Neobmedzujú sa však len na slovnú zásobu, kladú otázky týkajúce sa všetkých jazykových rovín. Používatelia jazyka svojimi otázkami reagujú na zmeny v našom živote, s čím úzko súvisia aj zmeny v jazyku, čo často znamená hľadanie nových riešení.

Dôvody, pre ktoré používatelia jazyka tak frekventovane využívajú služby jazykovej poradne a vyhľadávajú v sprístupnených zdrojoch a databázach, sú takisto rozličné. Predovšetkým potrebujú skorigovať text alebo prejav, na ktorom im záleží, ktorým sa prezentujú, overujú si nájdené informácie, prípadne žiadajú o vysvetlenie konkrétneho jazykového javu. Nezriedka ide o rozriešenie jazykových sporov, mnoho podnetov sa týka kritiky prejavov vo verejnej komunikácii. Kontakt s jazykovedcami však vyhľadávajú aj používatelia jazyka, ktorí sa chcú len podeliť o svoj názor, porozprávať sa o jazyku.

Skúsenosti z dlhoročného jazykového poradenstva potvrdzujú trvalý záujem o otázky jazyka zo strany verejnosti, no zároveň v poslednom čase poukazujú na absenciu istých vedomostí, ktoré v minulosti boli samozrejmosťou.

6. Projekt Slovenský národný korpus

Jazyk, jeho používanie i výskum zaznamenávajú v súčasnosti veľkú dynamiku. Výrazné zmeny sa týkajú aj materiálnej výskumnej bázy, ktorú už netvorila len limitované ručné výpisky, ale budujú sa rozsiahle textové korpusy a iné elektronické zdroje spolu s počítačovými nástrojmi na vyhľadávanie jazykových prostriedkov a vyhodnocovanie ich fungovania.

Pre slovenčinu sa elektronické korpusové databázy začali budovať v JÚLEŠ SAV v 90. rokoch 20. storočia spočiatku len pre interné potreby prípravy nového výkladového slovníka súčasnej slovenčiny. V roku 2002 bolo s podporou Ministerstva kultúry SR (na základe Koncepcie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky), Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied vytvorené špecializované oddelenie Slovenského národného korpusu s cieľom budovať verejne prístupné korpusy rôznych textov a variet slovenského jazyka a tvoriť ďalšie zdroje na postupnú elektronizáciu jazykovedného výskumu na Slovensku. Podrobné informácie o korpusoch, podkorpusoch a iných súvisiacich projektoch Slovenského národného korpusu (ďalej len „SNK“) sú dostupné na stránke <https://korpus.juls.savba.sk>. Zverejňujú sa tu aj čiastkové skúsenosti z tvorby databáz slovenského jazyka a výsledky vlastného výskumu pracovníkov SNK. Popri výskume a budovaní elektronických databáz sa pozornosť venuje aj záujmom o používanie korpusových zdrojov, pre ktorých sa usporadúvajú cielene zamerané prednášky a odborné semináre v priestoroch JÚLEŠ SAV v Bratislave alebo na vedecko-výskumných pracoviskách a v školách na Slovensku i v zahraničí.

V priebehu necelých 20 rokov sa v SNK vytvorili viaceré databázy a ďalšie čiastkové výstupy, ktoré sa priebežne aktualizovali, rozširovali a skvalitňovali. Sú to:

- **jazykové zdroje** – lingvisticky spracované zoznamy slov (morfologická databáza, terminologická databáza), slovníky paradígiem, kolokačné slovníky, frekvenčné slovníky a frekvenčné zoznamy slov z jednotlivých korpusov; časť týchto jazykových zdrojov SNK je začlenená medzi elektronické lingvistické, najmä lexikografické zdroje JÚLEŠ SAV sprístupňované na stránke <http://slovniky.juls.savba.sk>, ktorá sa začala budovať a naplňať v prvých etapách projektu SNK;

- **textové zdroje** – korpusové elektronické databázy, ktoré obsahujú korpusovo spracované texty získané od poskytovateľov na základe licenčných zmlúv (autori, majitelia autorských a/alebo distribučných práv), z internetových domén alebo vlastným zberom (zvukové záznamy rôznych typov prehovorov do hovoreného korpusu).

Hlavným korpusom v celku SNK je všeobecný korpus súčasných písaných textov prim (primárny), v ktorom sú spracované texty z rôznych štýlov, žánrov, tematických oblastí a pod. publikované po roku 1955. Aktuálne je dostupná verzia prim-9.0 v rozsahu vyše 1,65 mld. textových jednotiek. Z hlavného korpusu sa podľa rôznych kritérií a podľa poznaných potrieb výskumu jazyka vytvárajú viaceré **podkorpusy** (napr. umeleckých textov, odborných textov, textov vydaných v rokoch 1955 – 1989). Osobitne sa tvoria **špecializované korpusy** (napríklad právnych textov), **webové korpusy**, **korpusy starších (spred roku 1955) a historických textov** (z obdobia predspisovnej slovenčiny). Samostatnú skupinu korpusov písaných textov predstavujú **paralelné korpusy** (napríklad slovensko-anglický, slovensko-nemecký, slovensko-poľský; aktuálne je prístupných 11 paralelných korpusov (<https://korpus.sk/par.html>), ktoré obsahujú rovnaké texty v príslušných dvoch jazykoch (zvyčajne originál a jeho preklad). Súčasťou SNK sú aj **Slovenský hovorený korpus** (<https://korpus.sk/shk.html>) a **Korpus nárečí** (<https://korpus.sk/dialect.html>). Ich rozsah je oveľa menší (prepisy štandardných prehovorov sú aktuálne dostupné v rozsahu 6,6 milióna slovných a iných textových jednotiek, nárečové transkripcie v rozsahu 700-tisíc jednotiek).

Výslednému spracovaniu týchto zdrojov predchádza teoreticko-výskumná práca, na základe ktorej sa texty počítačovo a lingvisticky (pred)spracúvajú tak, aby sa v nich mohli čo najefektívnejšie vyhľadávať rôzne jazykové prostriedky a javy. Pri vkladaní lingvistických informácií do korpusu v procese anotácie sa každému textu pripisujú bibliografické údaje a podrobné štýlovo-žánrové charakteristiky a každému prostriedku nachádzajúcemu sa v textoch (slovám, interpunkčným znamienkam, čísliciam a pod.) sa pripisujú také gramatické kategórie, aké tieto prostriedky v kontextoch reálne majú. Na základe toho je možné cielene vyhľadať napríklad všetky podstatné mená ženského rodu v jednotnom čísle, ktoré stoja pred slovesom v rozkazovacom spôsobe a sú použité v románoch preložených z ruského jazyka.

Textové korpusy sa po spracovaní sprístupňujú širokej odbornej i laickej verejnosti prostredníctvom internetu na vyhľadávanie konkrétnych jazykových javov. Používatelia (výskumníci, učitelia, prekladatelia, redaktori) sa registrujú na nekomerčné používanie korpusu (<https://korpus.sk/usage.html>), v rámci ktorého nemajú prístup k celým textom. Vyhľadaný materiál je možné ďalej triediť, usporadúvať a analyzovať podľa potrieb používateľa. Korpusové databázy poskytujú rozsiahle informácie o jazyku a slúžia na tvorbu slovníkov, gramatických opisov a iných výskumných prác, na prípravu školských úloh a cvičení, na bežné overenie správnosti či funkčnosti slov, ako aj na ďalšie počítačové spracovanie jazyka.

7. Často používané výrazy (nielen) v úradných textoch a ich kodifikovaná podoba

Nielen v textoch, s ktorými sa stretávame každodenne v práci, ale aj v súkromnom styku prichádzame často do kontaktu s výrazmi, ktoré prekračujú spisovnú normu slovenského jazyka. Každý skúsený používateľ jazyka vníma ich nevhodnosť a hľadá spôsoby, akými nevyhovujúce výrazy upraviť. S tým súvisí nevyhnutnosť poznať spisovný ekvivalent predmetných výrazov, aby sme nespisovné slová najmä vo verejnom styku, resp. v oficiálnom prejave vedeli primerane nahradiť.

Preto sme pripravili pomôcku – tabuľku s prehľadom často sa vyskytujúcich slov a slovných spojení, ktoré referát štátneho jazyka Ministerstva kultúry Slovenskej republiky zaznamenal v písomnej, ale aj ústnej komunikácii vo verejnom styku. Sú to predovšetkým mnohé slová a slovné spojenia, ktoré sa stále v administratívnom štýle bežne používajú a tvoria akýsi zlatý fond takzvaného úradníckeho jazyka, napríklad *dopis*, *máme za to*, *námatková kontrola*, *odstavec*, *oproti podpisu*, *prezistiť*, *razítko*, *vydodať*, *zahájiť jednanie*, *za účelom* a ďalšie, pričom tieto a viaceré iné nie sú v súlade s platnou kodifikáciou a znižujú jazykovú úroveň štátnej a verejnej správy.

Na ľavej strane tabuľky je vždy uvedené používané kľúčové slovo, prípadne výraz alebo celá veta. Na pravej strane tabuľky je uvedená jeho kodifikovaná podoba.

Na konci je tabuľka doplnená niektorými vyskloňovanými podstatnými menami, ktoré sú pre mnohých používateľov slovenčiny problematické. V tomto prípade je to *euro*, *rúško* a *Kórea*, keďže vieme, že chlieb nestojí tri euro, ale tri eurá, nenesíme rúšku, ale rúško a na svete existujú dve Kórey a nie dve Kórei.

použitú slovo alebo výraz	kodifikovaná podoba
A	
Aj ja nepočujem.	Ani ja nepočujem.
akčná cena, akčná ponuka	akciová cena, akciová ponuka

akonáhle	len čo, sotva, hneď ako
ako taký	sám o sebe, samostatný, vo svojej podstate
ako tomu bolo	ako to bolo/ako sa to stalo
antidatovať	antedatovať
a síce	a to
auditor	audítor
autentičnosť	autenticnosť
až na	okrem, s výnimkou
B	
bednička	debnička
behom (napr. behom roka)	počas, za, cez, v, v priebehu
ale správne napríklad vo význame: funkcia príslovky (napr. Pustil sa behom za ním.)	
beneluxký	beneluxský
očný bielok	očné bielko
vaječné bielko	vaječný bielok
billboard	bilbord
zubná blomba	zubná plomba
bola by škoda	bolo by škoda
boty	topánky
botník	skrinka na topánky
C	
cestou súdu	prostredníctvom súdu
cezčas	nadčas
cez sto	vyše sto

cez to všetko	napriek tomu
cop	vrkoč
cyrilometodejský	cyrilo-metodský
Č	
čas od času	z času na čas, občas
častokrát	často, veľakrát
čiasťka (napr. Zaplatil som čiasťku 20 eur.)	suma
ale správne napríklad vo význame: čiasťka z celku (napr. Zriekol sa svojej čiasťky.)	
(suma) činí	(suma) predstavuje, robí, je
D	
dielčí	čiasťkový
dlhodobe	dlhodobo
dobyť pohľadávku	vymôcť pohľadávku
docela	celkom
dodneska	dosiaľ, doposiaľ, doteraz, dodnes
do doby	dovtedy
dojednať	dohodnúť
dokazovací materiál	dôkazový materiál
dokudráma, dokuseriál	dokumentárna dráma, dokumentárny seriál
dolupodpísaný	podpísaný
doluvedený	uvedený
domienka	domnienka
dopad	dosah, účinok, vplyv, dôsledok
ale správne napríklad vo význame: tvrdý dopad na zem	

do pamäti počítača	do pamäte počítača
ale správne napríklad vo význame: v pamäti ľudskej	
dopis	list
dopisovať si	písať si, korešpondovať
doporučiť	odporučiť
doposiaľ	dosiaľ, posiaľ, doteraz, dodnes
doprevadiť	odprevadiť, sprevádzať
doprevádzať	sprevádzať
doprovod	sprievod
dosažiteľný	dosiahnuteľný
dostať slovu	dodržať slovo
došetriť	dovyšetrovať
došlá pošta	prijatá pošta
dotaz	otázka, dopyt
dovolať sa predpisov	odvolať sa na predpisy
dôchodci	dôchodcovia
drtivá väčšina	drvivá väčšina
dvesté výročie	dvojté výročie
Ď	
d'aleko lepší	omnoho/oveľa lepší
d'aleko viac	oveľa viac, omnoho viac
E	
evro	euro
expirácia	exspirácia

F	
Facebook stránka	facebooková stránka
famfáry	fanfáry
s fondami	s fondmi
fotogenická pamäť	fotografická pamäť
Francia	Francúzsko
G	
gel	gél
googliť	gúgliť, vyhľadávať online
gulička	gulôčka
guličkové pero	gulôčkové pero
H	
horeuvedený	uvedený, predtým uvedený
horký kúpeľ	horúci kúpeľ
ale správne napríklad vo význame: trpký (horká pilulka), bolestný (napr. horký žal)	
hovoríť anglicky	hovoríť po anglicky
hra na klavír, husle, gitaru	hra na klavíri, husliach, gitare
hranolky	hranolčeky
húpačka	hojdačka
CH	
chat	čet
chleba	chlieb
chovať sa	správať sa
chválabohu	chvalabohu

I	
ihrište	ihrisko
internet	internet
Í	
ísť pre vodu	ísť po vodu
J	
jazdiť	premávať
jednanie	rokovanie
jedná sa o	ide o
jednatel'	konateľ
jednať s niekým	konať, robiť, rokovať, diskutovať, vychádzať s niekým
jednorázove	jednorazovo
jednorázový	jednorazový
jednosmenný	jednozmenný
je rovné nule	rovná sa nule
ješitný	samoľúby, márnivý
je tomu tak	je to tak
je treba	treba
je treba si uvedomiť	treba si uvedomiť, je potrebné si uvedomiť
je vidieť	vidieť
K	
kapesník	vreckovka
kárny	disciplinárny
každopádne	v každom prípade

kedy (zámeno) (napr. Každoročne si pripomíname deň, kedy vznikla Slovenská republika.)	keď (podradňovacia spojka) (napr. Každoročne si pripomíname deň, keď vznikla Slovenská republika.)
ale správne napríklad vo význame: opytovacieho zámena (napr. Kedy prídeš?)	
každým rokom	každý rok
Kde ideš?	Kam ideš?
ale správne napríklad vo význame: Kde to je?	
kdežto	zatiaľ čo
kelímok	téglik
klávesa	kláves
kľud	pokoj
kmín	rasca
koho záujmy	čie záujmy
kochlík	kvetináč
kolmý k niečomu	kolmý na niečo
komoda	bielizník
predstavenie končí	predstavenie sa končí
ale správne napríklad vo význame: končiť školu	
konkurenciaschopnosť	konkurencieschopnosť
konzultovať problém	konzultovať s niekým, o niečom, o niekom
korešpondencia	korešpondencia
kotník	členok
krajka	čipka
krb	kozub
krátkodobe	krátkodobo
kúsať	hrýzť

Kvôli chorobe neprišiel.	Pre chorobu neprišiel.
L	
leasing	lízing
lehátko	ležadlo
lékorica	sladké drievko
lízatko	lízanka
lomítko	lomka
luštenina, luskovina, lusková polievka	strukovina, strukovinová polievka
M	
mačkať	tlačiť, krčiť, žmýkať
madlo	držadlo
madrac	matrac
v maily, v mejly	v maile, v mejle
majetkovoprávne	majetkovoprávne
majetkovoprávny	majetkovoprávny
Maledivy	Maldivy
management, menežment	manažment
managér	manažér
mať za následok	spôsobovať, zapríčiňovať
mať za to, mám za to	byť presvedčený, predpokladať, nazdávať sa, myslieť si, domnievať sa, podľa môjho presvedčenia, podľa mňa, podľa môjho názoru
medajla	medaila
menom	v mene
menovací dekrét	vymenúvací dekrét

menovať	vymenovať
menovať do funkcie	vymenovať do funkcie
menovite	najmä, hlavne, predovšetkým
mimo hru	mimo hry
mimo iného	okrem iného
mimo toho	okrem toho
mimo zákon	mimo zákona
mlsný	maškrtný
množstevný	množstvový
mohla/mohol by ste	mohli by ste
mód	modus
môžme, môžete	môžeme, môžete
mravenčia práca	mravčia práca
mrkať	žmurkať
N	
náhražka	náhrada
náchylný k niečomu	náchylný na niečo
na inštitúciách (ako napr. na škole, na ústave)	v inštitúciách (ako napr. v škole, v ústave)
nájomci	nájomcovia
na každý pád	v každom prípade
nakoľko	pretože, keďže, lebo
námatková kontrola	náhodná kontrola
naniest' pripomienky	predniesť pripomienky, vysloviť pripomienky
napadla ma myšlienka	napadla mi myšlienka

napomôcť niečomu	napomôcť niečo
nasledovne	týmto spôsobom
nasledovný	nasledujúci
nástavec	nadstavec
naväzovať	nadväzovať
návod k použitiu	návod na použitie
nedozierny	nesmierny
nechápem tomu	nechápem to
neide	nejde
nemovitosť	nehnutel'nosť
neobdržať	nedostať, nezískať
nepostrádateľný	nevyhnutný, potrebný, nenahraditeľný, náležitý
nerozový riad	riad z nehrdzavejúcej ocele
nerozumiem to	nerozumiem tomu
nevadí mi to	neprekáža mi to
nezávadný	bezchybný, neškodný, vhodný, vyhovujúci, dobrý
nezávisle na niečom	nezávisle od niečoho
nezbytnosť	nevyhnutnosť
nežiadúce	nežiaduce
niekoľko rokov dozadu	pred niekoľkými rokmi
O	
obdeň	každý druhý deň
obdržaný	prijatý, získaný, prevzatý
obdržať	dostať, získať, prijať, prevziať, dosiahnuť, nadobudnúť

obecne	všeobecne
obecné pravidlá	všeobecné pravidlá
ale správne napríklad vo význame: obecný rozhlas (je v obci)	
obilovina	obilnina
obnášať	obsahovať
obnos	suma
študijný obor	študijný odbor
ale správne napríklad vo význame: zúrivý obor (rozprávková bytosť)	
oboznámiť o niečom	oboznámiť sa s niečím
obtiaž	ťažkosť
odozva	reakcia, echo, odraz, ohlas, ozvena alebo odpoveď
odraziť sa na cene	premietnuť sa do ceny
odviesť kus práce	vykonať kus práce
odstavec	odsek
ohliadka	obhliadka
ohľadne/ohľadom	pokiaľ ide o, čo sa týka, vzhľadom na, so zreteľom na
okamžik	okamih
okopírovať	odkopírovať
o prázdninách	cez prázdniny
o priemere/rozmeroch	s priemerom/rozmermi
orazítkať	opečiatkovať
ostraha	ochrana, stráž, stráženie, hliadka, strážca
ošetriť v zmluve	upraviť, rozriešiť, vyriešiť
ovšem	pravda, pravdaže, prirodzene

P	
pamlsoč	pochúťka, maškrta, lahôdka
patrne	zrejme
5-krát/päť krát	5-krát/päťkrát
pilotný	úvodný, uvádzací, testovací, skúšobný
písať s plniacim perom	písať plniacim perom
správne napríklad vo význame: Prišiel s plniacim perom v ruke.	
pernamentne	permanentne, stále, trvalo, nepretržite
plesnivý syr	plesňový syr (druh syra)
ale správne napríklad vo význame: Tento syr už je plesnivý, lebo nebol v chladničke a pokazil sa.	
plnomocenstvo	splnomocnenie, poverenie konať za niekoho
plnomocnenec	splnomocnenec
počas voľného času	vo voľnom čase
podmienky pre niečo	podmienky na niečo
pohľadný	pekný
pohmoždenina	pomliaždenina
pohrešovaný	nezvestný
pojednanie	úvaha, rozprava, opis
pojiť	spájať, spojiť sa, pútať sa/na seba
pokiaľ sa týka	čo sa týka, pokiaľ ide o
poloostrov	polostrov
pomazánka	nátierka
poplatok vo výške tri eurá	poplatok tri eurá
po prípade	prípadne

poriadať	usporadúvať
poriešiť niečo	vyriešiť niečo
posilovňa	posilňovňa
posledne	minule, nakoniec, napokon, poslednýkrát, posledný raz
postaviť sa do rady	postaviť sa do radu
postrádať	chýbať, vnímať nedostatok niekoho/niečoho
potencionálny	potenciálny
potierať (napr. potierať ľudské práva)	potláčať
ale správne napríklad vo význame: potierať chlieb maslom	
potrebný k niečomu	potrebný na niečo
použitie pre mokrý povrch	použitie na mokrý povrch
povolenka	povolenie
pracný	pracny, namáhavý, ťažký, vyžadujúci si veľa práce
pre dnes je to všetko	na dnes je to všetko
prehlásenie	vyhlásenie
ale správne napríklad vo význame: prehlásenie (zmena) pobytu	
predať	skúsenosti odovzdať
ale správne napríklad vo význame: predať oblek	
predčiť	prevýšiť, prekonať, predstihnúť
predom	vopred
predsedkyňa	predsedníčka
prechod pre chodcov	priechod
ale správne napríklad vo význame: prechod cez rieku	
pre ilustráciu/začiatok	na ilustráciu/začiatok

prejednanie	prerokovanie
prejednať	prerokovať
premlčovať	premlčovať
preplatiť niečo/dat' peniaze	vyplatiť niečo
ale správne napríklad vo význame: preplatiť tovar (zaplatiť viac)	
prestárly	starý
pre túto chvíľu	teraz, nateraz
pred i po schôdzi	pred schôdzou i po nej
Predám vám pána riaditeľa.	Odovzdám vám pána riaditeľa.
predložiť k podpisu	predložiť na podpis
prehoz	prikryvka
prepážka	priehradka, priečinok, priečka
presiahly	presiahnutý
prestupný rok	priestupný rok
prešlý	uplynulý
pretek	preteky
prevádzať voľby	vykonávať voľby
ale správne napríklad vo význame: prevádzať niekoho cez cestu	
prevedenie diela	vyhotovenie
ale správne napríklad vo význame: umelecké/filmové prevedenie	
prezistiť	zistiť
profesný	profesijný, profesiový, profesionálny
proti podpisu	na podpis
prvý krát	prvýkrát

putko	pútko
púzdro	puzdro
R	
rameno (časť ľudského tela)	plece
ale správne napríklad: rameno rieky	
razítko	pečiatka
ráž	kaliber
ale správne napríklad vo význame: ráž = bojová nálada	
regulérny	regulárny
respektívne	respektíve
réva	vinič
riadítko	volant
rohlík	rožok
rozhodčí súd	rozhodovací súd
S	
sada	súprava
sáčok, sáčik	vrecko
salám	saláma
schématický	schematický
skončiť zápas	Zápas sa skončil.
ale správne napríklad vo význame: skončiť školu	
sluchátko	slúchadlo
slúžiť k niečomu	slúžiť na niečo
smerodatný	smerodajný

snímok (1. pád jednotného čísla)	snímka
ale správne aj snímok: 2. pád množného čísla tvaru „snímka“	
spät'vzatie	stiahnutie
s pomocou niečoho	pomocou niečoho
sprostíť viny	zbaviť viny
súčastne, súčasťný	súčasne, súčasný
svojím menom	vo svojom mene
Š	
šachy (hra)	šach (hra)
šampiňón v boxe	šampión v boxe
ale správne napríklad vo význame: šampiňónová omáčka	
šedý	sivý
šetrenie prípadu	vyšetrovanie, preverovanie, zisťovanie
ale správne napríklad vo význame: šetrenie peňazí	
šetriť s niečím	šetriť niečím
šetriť príčiny	zisťovať, skúmať, vyšetrovať príčiny
šicí	šijací
šrób	skrutka
štúdijný	študijný
T	
tak úspešný podnik tak vzdelaná populácia tak pekné dieťa tak zaujímavé tradície	taký úspešný podnik taká vzdelaná populácia také pekné dieťa také zaujímavé tradície
ale správne napríklad vo význame príslovky (napr. Vonku je tak pekne.)	
tapacirované kreslo	čalúnené kreslo

tarif	tarifa
telefónne spojenie	telefonické spojenie
tématický	tematický
ten istý spôsob	taký istý spôsob
termoprádlo	termobielizeň
tlačítko	tlačidlo
točiť film, točiť seriál	natáčať film, natáčať seriál
tohoto	tohto
topiť v byte	kúriť
ale správne napríklad vo význame: topí sa ľad	
tvorčí	tvorivý
tým pádom	týmto činom, a tým, a tak, a preto, v tomto prípade
U	
u (pri neživotných podstatných menách) (napr. Našla som ho ležať u postele.)	pri, na, v
ale správne napríklad vo význame: prázdniny u starých rodičov	
ukľudnenie	upokojenie
upomienkový predmet	spomienkový predmet, pamiatkový predmet, suvení
upresniť	spresniť
určený k niečomu, určený pre niečo	určený na niečo
určený pre holenie	určený na holenie
usilovať o niečo	usilovať sa o niečo
ustavujúci	ustanovujúci
u telefónu	pri telefóne
užívateľská príručka	používateľská príručka

V	
vada, vadný	chyba, kaz, kazový, chybný, poruchový
varianta	variant
v celkovej výške 3 eurá	v celkovej sume 3 eurá
v čase platnosti	počas doby platnosti
včetne	vrátane
vhodný pre niečo	vhodný na niečo
vid'	pozri
voči (napr. voči súčasným podmienkam)	vzhľadom na
ale správne napríklad vo význame: predložka vyjadrujúca zreteľ (napr. úcta voči starším)	
vo vnútri	vnútri
vrátený k prepracovanie	vrátený na prepracovanie
vsadiť si na niečo	staviť si na niečo
ale správne napríklad vo význame: vsunúť, vložiť (napr. vsadiť diamant do prsteňa)	
vydávateľ	vydavateľ
vydodať	dodať
východzí	východiskový
výmluva	výhovorka
vyporiadať sa, vysporiadať sa	vyrovnať sa, porátať sa, vyjasniť si nejaký problém, vybaviť si
(tá) výstroj	(ten) výstroj
vytríbený vkus	vycibrený vkus
výuka	výučba, vyučovanie
(ten) výzbroj	(tá) výzbroj
vyzistiť	zistiť

vzhľadom k tomu	vzhľadom na to
vzniklý	vzniknutý
vzorok	vzorka
W	
webstránka	webová stránka, webové sídlo
Z	
zácpa	zápcha
zahájiť	začať, otvoriť
ale správne napríklad vo význame: zahájiť = oddeliť ohradou	
zákonodárny	zákonodarný
zakysané mlieko	zakvasené/kyslé mlieko
záležať od niečoho	záležať na niečom
zamedziť niečomu	zamedziť niečo, zabrániť niečomu
za päť minút	o päť minút
započať	začať
za použitia	s použitím
za prvé	po prvé
zariadenie pre niečo	zariadenie na niečo
zastaralý	zastaraný, zaostávajúci za vývojom
za účelom	na účel, s cieľom
záujemci	záujemcovia
závada	chyba, kaz, porucha, nedostatok
závisieť na niečom	závisieť od niečoho
zavírený počítač	zavírusovaný počítač

závody	preteky
ale správne napr. vo význame: chemické závody	
zbytok	zvyšok
zčasti	sčasti
zdarma	zadarmo
zdeliť	oznámiť
zdieľať na sociálnych sieťach	uverejňovať na sociálnych sieťach
ale správne napríklad vo význame: zdieľať = zdôverovať sa, mať niečo spoločné	
zdrobnelina	zdrobnenina
zjednať nápravu	zaistiť, zabezpečiť nápravu
zobecniť	zovšeobecniť
zosilovač	zosilňovač
z príležitosti osláv	pri príležitosti
z toho plynie poučenie	z toho vyplýva poučenie
ale správne napríklad vo význame: čas plynie rýchlo	
Ž	
životodárny	životodarný
žítka	žítok

8. Skloňovanie niektorých problematických podstatných mien

Podstatné mená *euro* a *rúško* sa skloňujú podľa vzoru mesto. Podľa tohto vzoru sa ohýbajú všetky podstatné mená (substantíva), ktoré sú zakončené na samohlásku -o. Ďalšími podstatnými menami, ktoré sa skloňujú podľa vzoru mesto, sú napríklad: Slovensko, auto, dielo a oko, ale aj niektoré prebraté podstatné mená z iných jazykov, konkrétne tie, ktoré sú zakončené na -um a -on. Ide napríklad o slová ako múzeum alebo epiteton.

euro	jednotné číslo (singulár)	množné číslo (plurál)
<i>nominatív (1. pád)</i>	jedno euro	dve eurá, sedem eur
<i>genitív (2. pád)</i>	od jedného eura	od dvoch eur, od siedmich eur
<i>datív (3. pád)</i>	jednému euru	dvom eurám, siedmim eurám
<i>akuzatív (4. pád)</i>	jedno euro	dve eurá, sedem eur
<i>vokatív (5. pád)</i>	nepoužíva sa	
<i>lokál (6. pád)</i>	o jednom eure	o dvoch eurách, o siedmich eurách
<i>inštrumentál (7. pád)</i>	s jedným eurom	s dvoma/dvomi eurami, so siedmimi eurami

rúško	jednotné číslo (singulár)	množné číslo (plurál)
<i>nominatív (1. pád)</i>	nové rúško	použité rúška
<i>genitív (2. pád)</i>	od nového rúška	od použitých rúšok
<i>datív (3. pád)</i>	novému rúšku	použitým rúškam
<i>akuzatív (4. pád)</i>	nové rúško	použité rúška
<i>vokatív (5. pád)</i>	nepoužíva sa	
<i>lokál (6. pád)</i>	o novom rúšku	o použitých rúškach
<i>inštrumentál (7. pád)</i>	s novým rúškom	s použitými rúškami

Podstatné mená cudzieho pôvodu v ženskom rode, ktoré sú zakončené na samohláskovú skupinu -ea, napr. *Kórea, Andrea, orchidea, idea, Guinea, Eritrea* a *Lea* sa skloňujú nepravidelne. To znamená, že sa skloňujú podľa vzoru *žena*, ale v niektorých pádoch majú odlišné pádové prípony. Osobitne však treba zdôrazniť, že v tvare lokálu jednotného čísla pri nijakom podstatnom mene nemôže byť v slovenčine tvrdé y, a teda tvar „v Kórey“, s ktorým sa neraz stretávame, je nemysliteľný.

Kórea	jednotné číslo (singulár)	množné číslo (plurál)
<i>nominatív (1. pád)</i>	Severná Kórea	Existujú dve Kórey.
<i>genitív (2. pád)</i>	od Severnej Kórey	od oboch Kóreií
<i>datív (3. pád)</i>	Severnej Kórei	obom Kóreám
<i>akuzatív (4. pád)</i>	Severnú Kóreou	obe Kórey
<i>vokatív (5. pád)</i>	nepoužíva sa	
<i>lokál (6. pád)</i>	o Severnej Kórei	o oboch Kóreách
<i>inštrumentál (7. pád)</i>	so Severnou Kóreou	s oboma Kóreami

Viete, že?

Podstatné a prídavné mená skloňujeme podľa pádov (pozri tabuľku). Súčasný slovenský jazyk ich pozná šesť (*nominatív, genitív, datív, akuzatív, lokál, inštrumentál*). Pády pomenúvame uvedenými odbornými termínmi a od označenia číslom (1. pád, 3. pád) sa v súčasnosti už upúšťá. My ho však ešte uvádzame. Prečo?

Staršie generácie sa v škole učili, že slovenčina má sedem pádov. Bol to aj vokatív (5. pád). Zaujímavosťou je, že hoci v súčasnej češtine je tento pád stále funkčne zaradený do systému skloňovania, v slovenčine sa zachovali vokatívne tvary iba pri niektorých pomenovaniach (osloveniach) príznačných pre súkromnú sféru (napríklad *chlapče, človeče, švagre, priateľu, synku, kmotre*), pri označení umelcov *majstre* a v náboženskom kontexte (napríklad *Pane, Otče, Bože, Ježišu, Duchu Svätý, Synu Boží, Spasiteľu, Tešiteľu*). Nové vokatívne tvary sa už netvorí a na oslovenie sa v súčasnosti používajú tvary nominatívu.

Aj napriek tomu, že sa pády v súčasnosti už nepomenúvajú číslami, odporúčame najmä pri komunikácii so staršími ľuďmi, ktorí uvedené latinské výrazy nepoznajú, používať na pomenovanie lokálu aj naďalej spojenie 6. pád a na pomenovanie inštrumentálu spojenie 7. pád.

Priložená tabuľka má slúžiť ako pomôcka na správne určenie pádov a s tým spojených správnych koncoviek podľa konkrétneho skloňovacieho vzoru (napríklad chlap, žena, mesto).

	jednotné číslo (singulár)	množné číslo (plurál)
nominatív (1. pád)	kto? čo?	
genitív (2. pád)	od koho? čoho?	
datív (3. pád)	komu? čomu?	
akuzatív (4. pád)	vidím koho? čo?	
vokatív (5. pád)	nepoužíva sa	
lokál (6. pád)	o kom? o čom?	
inštrumentál (7. pád)	s kým? s čím?	

9. Vykáte správne?

V súčasnosti je populárne tykanie medzi zamestnancami. Rozdiely sa stierajú, často sa neberie ohľad na vek, pohlavie či pracovné zaradenie. Tento jav je inšpirovaný najmä anglicky hovoriacim prostredím a rozšírením korporácií na Slovensku, v ktorých je veľa pracovných pozícií obsadených ľuďmi nehovoriacimi po slovensky. Vykánie je však aj napriek takejto situácii stále spoločensky i formálne dôležitým javom.

Vieme vykať správne? V ústnom podaní sme zväčša zvyknutí na používanie vykánia ako zdvorilostnej formy, keď mladší ako prejav úcty a slušnosti vyká staršiemu, podriadený nadriadenému a muž žene.

S vetami typu „Pani kolegyňa, prišla by ste, prosím, do kancelárie?“ alebo „Marián, už ste napísal ten list?“, sa stretávame denne. Napriek tomu, že rozumieme významu jednotlivých slov a vieme si vyvodiť ich význam v konkrétnom slovnom spojení, **tieto tvary nie sú v súlade so spisovnou normou slovenského jazyka**. Preto je nevyhnutné takéto „tykacie vykánie“ nahradiť správnym tvarom zodpovedajúcim kodifikovanej podobe slovenského jazyka.

Dôležité je zapamätať si, že **sloveso je pri vykaní vždy v množnom čísle aj napriek tomu, že sa obraciame na jednu osobu**. Rod nie je rozlišovacím kritériom, keďže aj v mužskom, aj v ženskom rode je forma slovesa rovnaká. Čiže: boli ste tam, prišli ste, zabudli ste na to. Správnym tvarom uvedených viet je teda „Pani kolegyňa, **prišli** by ste, prosím, do kancelárie?“ a „Marián, už ste **napísali** ten list?“

Pri vykaní môže byť problematickým aj používanie prídavných mien a ich zakončenie mäkkým „i“ alebo tvrdým „y“ v písaných textoch. „Boli by ste taký láskavý?“ Alebo je správne „Boli by ste takí láskaví?“ Nuž, správne sú obe formy. Potrebné je však rozlišovať ich použitie v konkrétnom kontexte. Ústny prejav má oproti písomnému jednu veľkú výhodu. Mäkké „i“ a aj tvrdé „y“ sa vyslovujú rovnako, takže ich nie je potrebné nijako rozlišovať.

Používanie prídavných mien pri vykaní sa riadi jednoduchým princípom. Ak písomne žiadam o láskavosť jedného človeka, použijem prídavné meno v jednotnom čísle. Správnym tvarom je teda: „Pán riaditeľ, boli by ste taký láskavý ...“. Ak oslovujem skupinu (viacerých) ľudí, vtedy sa ypsilon zmení na mäkké „i“ a výsledný tvar bude vyzeráť nasledovne: „Kolegovia, boli by ste takí láskaví ...“.

Úcta voči druhému človeku sa v písomnom styku vyjadruje použitím veľkého začiatočného písmena v tvaroch zámen *Vy, Váš, Vaše* a ďalších, keď sa vzťahujú nielen na konkrétnu osobu, ale aj na kolektívneho adresáta (napríklad inštitúciu).

10. Overovanie štátneho jazyka v rámci výberov a výberových konaní

Ministerstvo kultúry od roku 2012 systematicky poukazovalo na nevyhnutnosť overovania štátneho jazyka v rámci výberov a výberových konaní pri prijímaní nových zamestnancov na štátnozamestnanecké miesta. Väčšina úradov však k overovaniu úrovne ovládania slovenského spisovného jazyka v rámci výberov a výberových konaní pristúpila po prijatí uznesenia vlády č. 238/2014 k Druhej správe o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky, ktorým v bode B.2. uložila ministrom a predsedom ostatných ústredných orgánov štátnej správy (ďalej len „ÚOŠS“) uložila povinnosť „zaviesť overovanie ovládania slovenského spisovného jazyka v rámci výberov a výberových konaní na štátnozamestnanecké miesta formou otázok zo slovenského jazyka v odborných testoch“.

Na základe prijatia tohto uznesenia sa do overovania úrovne ovládania štátneho jazyka zapojili takmer všetky ÚOŠS (17 z celkového počtu 23), avšak spôsob overovania bol nejednotný: znalosť slovenského spisovného jazyka sa overovala otázkami, ktoré boli začlenené priamo do základného odborného testu, pričom slovenskému jazyku boli v odborných testoch venované v priemere len tri otázky. Niektoré ÚOŠS zaviedli overovanie ovládania štátneho jazyka formou osobitného písomného testu, ktorý obsahoval približne 15 otázok zo slovenského jazyka.

Až prijatím nového zákona č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa zaviedol jednotný systém overovania ovládania úrovne štátneho jazyka vo výberových konaniach na voľné štátnozamestnanecké miesta. Tento zákon v § 41 ods. 14 stanovuje, že „vonkajšie výberové konanie pozostáva z odborného testu, testu zo štátneho jazyka, testu z cudzieho jazyka, ak sa vyžaduje, a z osobného pohovoru.“

Vo vyhláske Úradu vlády Slovenskej republiky č. 127/2017 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výberových konaniach, sa v § 11 uvádza, že test zo štátneho jazyka slúži na overenie ovládania pravopisu a gramatiky slovenského spisovného jazyka uchádzačom. Pozostáva z piatich otázok. Za každú správnu odpoveď uchádzač získa jeden bod. Časový limit na vypracovanie testu zo štátneho jazyka je najmenej päť minút. Na úspešné absolvovanie testu zo štátneho jazyka je potrebné získať najmenej tri body.

V nadväznosti na prijatie nového zákona o štátnej službe vypracoval odbor štátneho jazyka ministerstva kultúry niekoľko vzorových testov, ako aj spôsob ich hodnotenia. Tieto vzorové testy je možné získať z ministerstva kultúry na základe žiadosti riaditeľa osobného úradu príslušného orgánu štátnej správy. Testy (v počte jedna až štyri rovnocenné verzie) sa

odovzdávajú v zalepenej obálke a spravidla aj na USB kľúči na referáte štátneho jazyka odboru prierezových politík (do 1. augusta 2020 odbor štátneho jazyka sekcie umenia) ministerstva kultúry. Ich osobné prevzatie a záväzok nezverejnenia sa potvrdzuje podpisom preberajúceho zamestnanca.

O poskytnutie testov na overovanie znalosti slovenského jazyka u uchádzačov o štátnozamestnanecké miesto vypracovaných ministerstvom kultúry prejavili záujem viaceré subjekty. Väčšinou išlo o ÚOŠS, ale prihlásili sa aj iné orgány štátnej správy, ktoré už krátko po nadobudnutí účinnosti zákona o štátnej službe organizovali výberové konania.

Ministerstvo kultúry pokračuje vo vypracúvaní ďalších vzorových testov zo slovenského jazyka, aby boli v dostatočnom počte a časovom predstihu pripravené pre osobné úrady organizujúce výberové konania.

Ak ste zvedaví, ako asi vyzerá takýto test, jeden si môžeme spolu vyplniť.

Vzorový test zo štátneho jazyka

1. Opravte jazykové chyby.

Náš zahraničný lektor hovorí plynule anglicky. Primátor Mesta Rožňava odovzdal štyrom občanom Janského plaketu za darovanie krvi. V čase Vianočných sviatkov budú aj tento rok zatvorené prevádzky rýchleho občerstvenia. Mój otec pochádza z Trnavy, a teda je rodený trnavčan.

2. Správne doplňte chýbajúce čiarky.

Zvieratá ktoré nám robia doma spoločnosť sa nedokážu chrániť samy pred spaľujúcim slnkom, horúčavou a smädcom.

3. Z nasledujúcich dvojíc vyberte správny variant.

- a) stálo to päť euro/stálo to päť eur
- b) mať rečovú poruchu/mať rečovú vadu
- c) nerezový nôž/antikorový nôž

4. Opravte všetky jazykové nedostatky nachádzajúce sa v adrese listu.

Vážená pani

PHDr. Marta Biela

Námestie Slobody 1

024 01 Kysucké Nové mesto

5. Správne doplňte samohlásky i/i/y/ý na vynechané miesta.

Veronik__ni známi usporiadali veľkolepú narodeninovú oslavu. S naš__m psom trávi najviac času susedova dcéra. Na medzinárodných olympiádach v chémii sa zúčastňujú aj slovensk__žiaci. Lekárka nás často vyz__vala, aby sme jej povedali, čo nás bolí.

Vyhodnotenie testu zo štátneho jazyka
(**správne odpovede** a **spôsob hodnotenia**)

Opravte jazykové chyby.

Náš zahraničný lektor hovorí plynule **po** anglicky. Primátor **mesta** Rožňava odovzdal štyrom občanom Janského plaketu za darovanie **krvi**. V čase **vianočných** sviatkov budú aj tento rok zatvorené prevádzky rýchleho občerstvenia. Môj otec pochádza z Trnavy, a teda je rodený **Trnavčan**.

Uchádzač môže získať 1 bod za túto otázku len vtedy, ak opravil 4 až 5 chýb. Ak našiel menej ako 4 chyby, nezískava za túto otázku žiaden bod.

6. Správne doplňte chýbajúce čiarky.

Zvieratá, ktoré nám robia doma spoločnosť, sa nedokážu chrániť samy pred spaľujúcim slnkom, horúčavou a smädcom.

Uchádzač môže získať 1 bod za túto otázku len vtedy, ak doplní správne obidve čiarky. Bod nemôže získať ani vtedy, ak doplní obidve čiarky správne, ale súčasne doplní čiarku navyše.

7. Z nasledujúcich dvojíc vyberte správny variant.

- a) stálo to päť euro/**stálo to päť eur**
- b) **mať rečovú poruchu**/mať rečovú vadu
- c) nerezový nôž/**antikorový nôž**

Uchádzač môže získať 1 bod za túto otázku len vtedy, ak správne označil všetky tri varianty. Ak označil správne len jednu alebo dve z troch možností, bod za túto otázku nemôže získať.

8. Opravte všetky jazykové nedostatky nachádzajúce sa v adrese listu.

Vážená pani

PhDr. Marta Biela

Námestie slobody 1

024 01 Kysucké Nové Mesto

Uchádzač môže získať 1 bod za túto otázku len vtedy, ak správne opraví všetky tri chyby.

9. Správne doplňte samohlásky i/í/y/ý na vynechané miesta.

Veronik*i*ni známi usporiadali veľkolepú narodeninovú oslavu. S naš*i*m psom trávi najviac času susedova dcéra. Na medzinárodných olympiádach v chémii sa zúčastňujú aj slovensk*i* žiaci. Lekárka nás často vyz*y*vala, aby sme jej povedali, čo nás bolí.

Uchádzač môže získať 1 bod za túto otázku len vtedy, ak správne doplní všetky štyri vynechané písmená.

11. Užitočné kontakty

referát štátneho jazyka

odbor prierezových politík

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

Námestie SNP 33

813 31 Bratislava

telefón: +421-2-2048 2101

e-mail: opp@culture.gov.sk

webové sídlo: <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/statny-jazyk-3c.html>

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Panská 26

811 01 Bratislava 1

telefón: 02/54 43 17 61-2

e-mail: info@juls.savba.sk

webové sídlo: <https://www.juls.savba.sk/index.html>

Jazyková poradňa Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

telefón: 02/54 43 17 61-2

webové sídlo: <https://jazykovaporadna.sme.sk/>

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

webové sídlo: <https://slovník.juls.savba.sk/>

Slovenský národný korpus Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

webové sídlo: <https://korpus.sk/>